

HÁROM BESZÉD

A

FELSŐHÁZRÓL

THIERS-, ROYER-COLLARD- és GUIZOT-tól.

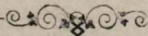

KESZLER JÓZSEF FORDÍTÁSÁBAN

KIADTA

TREFORT ÁGOSTON.

Après cette espèce d'hébètement, créé dans la plupart des âmes, je ne sais rien de pire que cette étrange indolence dans laquelle les classes, qui devraient être éclairées, attendent les faits à venir, sans se soucier de les prévoir ni de les régler, toutes prêtes à recevoir de l'imprévu l'inconnu.

BUDAPESTEN,

NYOMATOTT A MAGYAR KIRÁLYI EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

1883.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Nagy vívmány az államtudományra s állam-
művészetre nézve, hogy demokratikus köztársasá-
gokban is el van ismerve, hogy a törvényhozás egy
testületben összpontosítva conflagrációkhoz vezet, s
hogy a rend és szabadság legerősebb biztositéka a
felsőház vagy senatus intézményében rejlik. Hogy a
köztársaságban, hol az állam feje választatik, a sena-
tus is választásra van fektetve: magától értetik. De
másképen áll a dolog az örökösödő monarchiában. A
monarchiában legjobban működik az aristokratikus
felsőház, melyet különböző alakokban s combinációk-
ban lehet szervezni, csak a választási rendszerrel nem
kell összevegyíteni, mint némely tisztelt urak azt
nálunk tervezik. A megye képviselőit a felsőházba
behozni? Foederatív államot akarunk-e csinálni Ma-
gyarországból, vagy a cantonrendszert schweitzzi mó-
don létesíteni?

Az örökösödő, tehát aristokratikus felsőház mel-
lett senki sem plaidirozott jobban és szebben, mint

azon három férfi, kiknek beszédeit Keszler tanár által lefordítva, ezennel bemutatom. E beszédekhez nem kell ajánlólevél, vagy commentár. Elég itt annyit megemlíteni, hogy a juliusi dynastia megalapítása után, 1831. september és october havában a pair-kamara szervezése iránt Périer Kázmér minisiterelnök törvényjavaslata volt tárgyalás alatt a franczia alsóházban, s ezen törvényjavaslatnak különösen azon pontja keltette a legnagyobb és legérdekesebb vitát, mely szerint a király által élethosszig kinevezendő pairek méltósága ne legyen a kinevezett pairek utódaira átörökölhető. Périer a közvélemény nyomásának engedett, midőn saját jobb meggyőződése ellenére, az örökölhetőséget elejtette törvényjavaslatában. A kamara azt hosszabb vita után el is fogadta. De Thiers, Guizot és Royer-Collard nem voltak ministerek a hatalom felelőssége nem nyomta vállaikat, és a nélkül, hogy nézeteik diadalát remélhették volna, kötelességöknek tartották meggyőződésüket a kamara s a nemzet előtt kifejtteni.

És kik e szónokok? Figyelemre méltó mindenek előtt, hogy az aristokratia ezen védői nem valamely nagy történelmi családok ivadékai; plebéjusok ezek, a középosztály gyermekei. Nem szükséges azonban

magyarázni: ki volt Guizot — még kevésbé szükséges Thiers-ről értekezni, ki csak kevés év előtt fejezte be fényes pályáját. — Royer-Collard neve azonban a fiatalabb nemzedék előtt talán már ismeretlen, pedig azon férfiak egyike ő, kik az alkotmányosság fejlődése korszakában fényesen szerepeltek, de kik jellemök, kedélyök, komoly férfias maguktartása által imponáltak kortársaiknak, kikről azt szokták mondani, hogy antik jellemek. Bátran ajánlhatom tehát, mint tanuságos s érdekes olvasmányt Barante „La vie politique de Royer-Collard“ című művét, valamint a Revue des deux mondes 1861-diki folyamában megjelent cikkeket Royer-Collard-ról. Ha emlékezetem nem csal, — Szalay László „Status-férfiak és szónokok“ című művében, a parlamenti szónokok közt Royer-Collard-ról is irt. Kevés ember élt oly viharos, de politikai tekintetben tanuságos időket. 1789-ben a francia forradalom kezdetével 25 éves fiatal ember volt, már ügyvéd Párisban, nem csak tanuja, de már szereplő is volt a forradalmi korszakban, látta a császárság fejleményeit, melyektől magát távol tartotta — mert nem bizott benne, s a dictaturáról azt tartotta, hogy az csak elegans cím ocsmány dolgok eltakarására. Örömmel látta aztán a

Bonaparte bukását, s az alkotmányos képviseleti monarchia restauratióját támogatta s védette, s megtört szive, midőn látta, hogy indultak a Bourbonok vesztőknek. Elfogadta a juliusi dynastiát — de nem tudott vele egészen kibékülni, Rémusat szerint ő volt Tocqueville-nek szellemi elődje — s ez már nagy érdem, 1845-ben, 82 éves korában, nyugalommal s méltósággal halt meg, mint oly férfihoz illett, kinek oly dicső multja volt.

Budapest, 1883-ki január 9-én.

Trefort.

THIERS BESZÉDE.

(1831. october 3-kán.)

Uraim!

Mielőtt e nagyfontosságú vitában nézetet nyilvánítnék, kénytelen vagyok a ház türelméért esedezni; és ezenfelül ki kell mondanom mindjárt azt is, hogy a tétel, melyet e perczen védelmezni készülök a tisztelt ház előtt, nem más, mint a pári méltóság örökölhetőségének tana. Korántsem ismerem félre a közhangulatot, és távol van tőlem a büszke szándék, hogy a vélemények árja ellen küzdjek. Nem is tudtam magamat egyhamar elhatározni arra, hogy felszólaljak. Végre mégis elhatároztam magamat és pedig két tekintetből, mely tekinteteket azonnal is birálatuk alá bocsátom. Az első, mire tekintettel voltam, maga meggyőződésem szilárdsága; úgy vélekedtem, hogy az ember nem hallgathat, midőn meggyőződése oly erős mint az, melyet magamban érzek; nézetem az volt, hogy az igazság diadalra juttatásának nehéz, sőt lehetetlen volna nem old fel a kötelesség alól, hogy az igazságot föntartsuk. És tényleg kötelességünk nem is az, hogy az igazságot diadalra vezessük, hanem az, hogy kimondjuk. A második tekintet tisztán hasznossági természetű. Mindnyájan azon vagyunk, hogy a monarchiát megalapítsuk; ez őszinte törekvésünk; ennélfogva fontos tudnunk, hogy ez irányban mi a teendők; és főfontosságú, hogy tisztába jöjjünk a monarchia valódi életfeltételei iránt: erre pedig jobb alkalom nimes, mint a pári méltóságról folyó vita.

Bármely vélemény jusson is érvényre, mindig haszonnal fog járni, ha megismerjük a czélt, mely felé haladunk. Most negyven éve Franciaország szintén monarchiát akart alapítani. Komolyan akarta és őszinte szívvvel dolgozott e feladaton; és mindazonáltal nem hozott létre egyebet, mint azt az 1791-iki neveltséges alkotmányt, melyet mindenki monarchiának tartott, mely annak lenni is látszott, melynek az esküt is mint olyannak tevék, és mely néhány nap után elmúlt mint az ábránd, és helyet adott a mögötte rejtőzött valónak: az anarchiának. E tévedést kell kikerülnünk. Azt hiszem tehát, hogy e helyt nem csupán kötelességet teljesitek, hanem hogy mindnyájunkra nézve hasznos dolgot művelek, ha képes leszek megfelelni feladatomnak. Egész elnézésükért esedezem tehát; legnagyobb gondomat éppen a fejtegetések hosszúsága képezi, melyeket tárgyam igényel. Mindazonáltal azon leszek, hogy mondandóimat a lehető legrövidebb mértékre szabjam. És különben is, ha túl lépném a figyelem és türelem azon mértékét, melyre a ház minden tagja e helyt joggal számíthat, önök figyelmeztetni fognak, és én azonnal lelépek a szószékről, anélkül hogy mást okoznék mint magamat azért, hogy a nyilvánítandóknak vélt igazságok nem voltak képesek meghallgatást nyerni körükben. (Helyeslés).

A politikában, uraim, épp oly kevéssé van helye a képzeleti találmányoknak, mint egyéb tudományokban; a politika is megfigyelésen alapszik; és a megfigyelés alapján a publicisták három kormányzati formát voltak képesek megismerni: a tisztán monarchicus, a tisztán aristoeraticus és a tisztán democraticus kormányzat formáját.

Ha ezeket megfigyeljük; ha előnyeiket és hátrányaikat a történet és az idők tapasztalata világában tanulmányozzuk: látni fogjuk, hogy a monarchicus kormányzatban meg van az akarat egysége, mely a végrehajtás körül oly nagy értékűnek bizonyul; hogy azonban ez egység mellett ott vannak a fejedelem szeszélyei, a jó és rossz fejedelmek egymásra való követkevése, az udvari cselszövények . . . Az aristocraticus kormányforma magával hozza az erős és nagy ambíciókat, a

messze terjedő terveket és az erélyesen létesített nagy vállalatokat; vele járnak azonban a kizárólagosság szelleme és az inquisitio is: e kormányformát látjuk ama Velenczében, mely oly nagy dolgokat művelt és oly nyomorúlt véget ért az ifjú tábornok keze alatt, kit Franciaország 1796-ben az Adria partjaira küldött.

A democraticus kormányzatban egyaránt megtalálhatni minden erényt és minden bűnt; vele jár a rövid tartam, minden következetlenség, a bátorság és gyöngeség mindennemű váltakozása; mert a tömegek hol bátrak, hol gyávák.

Különben e kormányzatok egyike sem tartós; magukban hordják bukásuk csíráját. A monarchiát a democratia rombolja le; a democratia kényuralommá lesz és végre a monarchia által döntetik meg. Mindmegannyian azáltal buknak meg, ami bennük meg nincs. Az államok nem létezhetnek tartósan, ha csupán egy forma testesül meg bennük.

Szemünk alatt, közeliünkben láttuk a társadalmat mind ezen formákból összealkotott kormányrendszerben nyugalomra térni és a nyugalomban nagynak és békésnek megmaradni. Angliáról beszélek; melyre legyen megengedve ezután is több ízben hivatkoznom. E kormányzatban meg volt az akarat egységének előnye, de szeszélyei nélkül; benne a következetesség szelleme és az aristocratia állhatatósága egybefűződött a demokratia erélyével.

Ha pedig hatását itéljük meg: úgy látjuk, hogy ezen kormányforma egybegyűjtött három dolgot, melyet csak igen ritkán látunk együtt a történetben: módot talált arra, hogy hódítson; hogy hódítva is szabad maradjon; és hogy nagy rázkódtatás nélkül átalakuljon. Az angolon kívül nincs kormányzat, mely e három ritka dolgot egybe kötni képes lett volna.

Legyen tehát megengedve e mintára gyakrabban hivatkoznom. Tudom mily föntartással kell azt tennem; tudom, hogy a kormányzati rendszereket nem lehet amúgy egyszerűen átültetni egyik országból a másikba.

Nem titok előttem, hogy minden kormányzat valamely

társadalmi állapot eredménye; és hogy az egész társadalmi állapot áttétele nélkül lehetetlen a kormányzatot magát egyik országból a másikba áthelyezni: a törvényhozónak azonban gondos megfigyelés és tények alapján, és tagadhatatlan hasonlatosság tanúsága mellett kell döntenie.

Igaz-e, hogy a képviseleti monarchia, melyet nálunk létesíteni akarunk, egymagában összefoglalja a királyságot, az aristocratiát és a democratiát?

Ez képezi a kérdés első részét.

Igaz-e, hogy ez elemek mások által nem helyettesíthetők, és hogy Franciaországban feltalálható mindaz, ami az ily alkotmányos monarchia megalapításához szükséges?

Ime a kérdés második része.

A képviseleti monarchiában mondom, három elemet különböztetünk meg. Az első a királyság; szerencsére, ennek lételet senki sem tagadja; és Franciaországban mindenki, akár hajlamból, akár meggyőződésből, a királyságot óhajtja. E tekintetben mindazonáltal van néhány megjegyzésem.

Ez egyeduralmi és képviseleti kormányzat legszebb vívmánya az, hogy a társadalmat megszabadította az udvari eselszövésektől és a köztársaság zavarjaitól. A képviseleti kormányzat minisztereit nem az udvari eselszövés, hanem a képviselet többsége jelöli ki.

A köztársaságban a hatalom minden változása vérbe kerül; a képviseleti kormányzat mellett pedig nem kerül egyébbe, mint némi megbeszélésbe.

Ne keressük példáinkat a távolban: most harmincz éve kísérletet tettek nálunk a köztársasággal. A királyság helyett kormányunk élén néhány ügyvéd, és néhány üzérember állott. És midőn egy dicsőséggel elhalmozott tábornok hazaárkezett az ország határaitól, ez öt ember elé járult-e jutalmát kérni? Nem; épp ellenkezőleg, ez öt férfiú látszott jutalmát keresni a győztes tábornok tekinteteiben. Vetélytársra csupán egy másik dicsőséggel koronázott és akkor még tiszta nevű tábornok személyében akadt; és Páris polgárai majdhogy el nem pusztították egymást a két tábornok vetélkedéseért.

Csak legutóbb is, épp az év folyamában, háromszor látuk a hatalmat, a pártok izgalmának közepette, kézből kézbe vándorolni; és, hála a királyságnak, egy csep vérünk sem folyt; minden úgy folyt le, hogy a miniszterek változtak, hogy a hatalmat kezelő férfiak újabb combinációja létesített; a legnagyobb hátrány csupán az volt, hogy egyízben az ellenjegyzés megszakadt.

Ime, ebben áll e királyság jótéteménye, mely föntartja az ambíciókat és a legnagyobb fontosságú kérdéseket arra vezeti le, hogy melyik miniszterium létesüljön.

Áttérek egy másik elemre, a democratia elemére.

Ezt épp oly kevésbé akarták tőlünk elvitatni, mint a királyságot.

Az elvakult X. Károly kivételével, mindenki egyetértett velünk a képviseleti monarchia e második eleme tekintetében; és e helyt kérem figyelembe venni, hogy a forma, melyben a democratia érvényre jut, épp oly szép, mint amilyennek a királyságnál látszott.

Régi időkben, az ókor köztársaságaiban, máskép nem folyamodhattak a néphez és nem tudakolhatták véleményét, mint rendetlenségek árán, melyek gyakran a legkomolyabb mérveket öltötték; ez volt a közterek zajongó gyűléseinek szükségszerű következménye.

Más határozat nem jöhetett létre, mint olyan, melyet a szeszély hozott; és a nép sorsa Róma egyik zugában elmondott néhány szótól függött.

A képviseleti monarchia, uraim, sokkal szebb és sokkal nagyszerűbb látványt nyújt. A nemzet legjelesebbjeire bizza érdekeinek megvitatását. És e falakon belül a régiek foruma — ha szabad magam úgy kifejeznem, — a tisztességes emberek gyűllyhelyévé változott. Bizonyára meg vannak önökben is a szenvedélyek, melyek az embert a nagy gyülekezetekben hevítik; de ezen szenvedélyek önökben tisztultabb alakban jelentkeznek. Itt, szabályosabb módon, kevesebb rendetlenséggel ismétlődhetnek az ókori szabadság sokféle jelenetei. Az emberek megjelenhetnek e szószecken és kifejthetik gondola-

taikat, ékesszólásukat, lélekjelenlétüket, szóval mindazt, mi más emberek kormányzásához megkívántató. (Helyeslés.)

Senki sem vitathatja el e *conceptio* szépségét és szükséges voltát mindazon országokban, hol a nemzet hivatva van résztvenni a kormányzásban. Ami azonban a harmadik elemet illeti, melyhez az *aristocrazia* gyűlöletes megjelölését kapcsolták: ez vita tárgyát képezi; és épp erre szándékozom figyelmeiket irányítani.

Én sem rokonszenvezek nagyobb mértékben az aristocráciával mint bárki más; és épp oly szükséges rám nézve mint bármelyikükre, hogy vele pályámon ne találkozzam; azonban ne engedjük magunkat tévedésbe ejteni alaptalan előítéletek által; tekintsünk a dolgok mélyére.

Soha semmiféle publicistának eszébe nem jutott, a királysággal a democratiát egyedül szembeállítani. Tagadom, hogy ellenfeleimnek sikerülhetne csak egy ily esetet is kimutatni a történetben. Látták, igen is, az aristocráciát szemben a democratiával, és pedig az államok leghíresebbjében, Rómában; a királyságot azonban egyedül szemben az aristocráciával, sohasem látták. Nem is tagadják azt, hogy szükségünk van valamely közvetítő elemre a királyság és a democratia között.

Beszéltek egy második törvényhozó házról; és magam is helyeslem, amit e részben elmondtak, azt t. i., hogy egy második tanácskozó testület mindig nagy előnyöket biztosít, bármikép legyen is megalkotva. Mondták, hogy az ilyen testület újra átvizsgálhatná a törvényjavaslatokat, és tekintettel lehetne oly indítványokra, melyek kikerülték figyelmünket. Engedjék meg, uraim, kimondanom, hogy ez még csak csekély előnyt képezne: Ha ama testület csupán arra szorítkoznék, hogy a törvényeket anyagi tekintetben javitgassa, hogy munkánkat tökéletesítse; csak az ismétlő szerepét viselné. Avégből, hogy a második tanácskozó testület valami legyen, szükséges hogy más érdeket képviseljen; csupán e feltét alatt nem lesz fölösleges ismétlés.

A feladat tehát annak kipuhatólása lesz, hogy miként

lehet e második érdeket teremteni. Itt előre látom a következő ellenvetést : Hogy lehetséges két érdek ugyanazon egy társadalomban ?

De hiszen az érdek ezerféle a társadalomban ; az általánosság szempontjából tekintve, az érdek két fő megjelölés alá csoportosítható. Az első a haladás érdeke ; igen is, minden társadalom halad és kell is haladnia ; a haladás az újkori emberek egyik legnemesebb hite, és e hitben lelkem egész erejével osztakozom. Ha a társadalmak nem haladnának ; ha a forradalmak egész eredménytelenül mennének végbe ; az ontott vérért, a hullott könyekért nem volna vigasz található. Azonban nem, az ily elszomorító eszme nem lehet igaz ; a társadalom halad. De mikép halad hasznosan ?

Minden változás csak úgy előnyös, ha sem nem történik túlságosan hirtelen, sem nem mérték fölött jelentékeny ; és ezzel jeleztem a második érdeket, az állandóság érdekét. Ha ez érdekekkel nem gondolunk ; ha valamely változást elfogadunk, anélkül hogy megvizsgáljuk, vajjon jó-e és nem túlságosan újító-e : megzavarjuk a társadalmat, és korántsem lendítünk boldogságán, mely épp annyira illeti a jelen nemzedéket mint a jövőeket.

Az állandóság és a haladás e kétszeres érdeke szükséges tehát ; ez állításom mellett általánosan ismert példákat említhetnék fel. Így felemlíthetem, hogy minden ember, ki forradalmunkról beszél, mulhatatlanul így szól : Mily kár, hogy Turgot és Necker urak nem vihették keresztül a tartományi gyülekezetekre vonatkozó rendszerüket. Mi ez okoskodás értelme ? Az, hogy sajnós, hogy a haladás nem volt fokozatos. Más példa : Számtalanszor beszéltek a kereskedelem felszabadításáról ; de mondta-e valaha csak egy ember is, hogy : el kell törölni egy nap alatt mind a tarifákat és az egész jelenlegi rendszert ? Nem, uraim, a politikában úgy mint a közigazgatásban, minden ember érzi, hogy a haladásnak mértékletesnek és vigyázatosnak kell lennie.

A társadalomban tehát, ismétlem, két érdek létezik : a haladás és az állandóság érdeke. A föladat az, hogy össze-

egyeztessük és hogy hasznossá tegyük őket, és hogy képvisel-
tessük mindkettőjüket a törvényhozó tanácsokban.

De hát — hallom mondani, — engedje a társadalmat
szabadon végezni teendőit: a társadalom épp oly jól ismeri
érdekeit mint ön; tudja, hogy érdekében fekszik a haladás is,
az állandóság is. Engedje választás által megalkotni mindkét
törvényhozó tanácsát, és a társadalom a két házat kétszeres
szükségéhez mérten fogja összeállítani.

E czélból, uraim, fel kellene tennünk egy dolgot, azt,
hogy egy ország népe nem téved. Franciaország kétség kívül
fényes és szilárd tulajdonokkal dicsekedhetik; a legszebb és
legigazságosabb befolyásoknak enged; azonban tévedhet mint
bármely más ország; de talán még nagyobb mértékben is
tévedhet, mert népe élénkebb és inkább alá van vetve a percz
benyomásának, mint más ország népe.

Nos hát, a mit mi akarunk, éppen az, hogy a kormány
ne függjön a napi szenvedélyek hatásától. Ha Franciaország-
ban minden csak választás eredménye, a kormány sohasem
lesz másként, mint a napi szenvedélyeknek megfelelőleg, össze-
állítva.

Kereshetném, uraim, erre nézve példáimat másutt is,
mint nálunk; de rólunk van szó, és azért kérek tanácsot saját
tapasztalatunktól. Nézzék, uraim, negyven év óta hányszor
tartották fogva ez országot a legkülönbözőbb, de egyaránt
kizárólagos természetű vélemények.

1789-ben és a reákövetkező években mit kívántak?
Szabadságot és egyenlőséget; egyebet nem követeltünk.

A túlzások után, melyek a thermidor 9-két vonták
magok után, rendről és kegyelemről beszéltünk.

1800-ban már többé nem beszéltünk sem szabadságról,
sem egyenlőségről; azonban beszéltünk még mindig rendről
és folytonosan dicsőségről.

1815-ben más szenvedélyek uralkodtak rajtunk; nem
beszéltünk többé rendről és dicsőségről; csupán békéről és
nyugalomról beszéltünk.

Néhány évvel később véleményeink megint változtak, és kértük azt, mit már régóta megszűntünk vala kérni.

Tévedt-e az ország mindannyiszor e különféle körülmények közepett? Nem, uraim, hanem mindent egymásután és túlságos kizárólagossággal kívánt. Midőn szabadságot és egyenlőséget akart, csupán ezeket akarta; midőn rendet kívánt, csupán ezt kívánta; és épp úgy midőn békét kért, kizárólag csak erről beszélt és elfeledni látszék minden egyebet.

Én tehát oly hatalmat kívánnék, mely képes volna mindig emlékeztetni arra, amiről megfeledkezni látszanak; oly hatalmat, mely folytonosan és egyidejűleg szemünk elé tartaná a dicsőség, a szabadság, a béke és egyenlőség eszméit.

És most kérdem, uraim, ha minden a választástól függ, képesek leszünk-e elérni a czélt, melynek elérését mindnyájunknak óhajtania kellene?

Figyeljék meg mindazon választásokat, melyek negyven év óta végbementek, és tapasztalni fogják, hogy mindannyiszor az uralkodó párt jött be, az t. i., mely majdnem kizárólag vezette a közvéleményt; a bukott párt nem jött be. Ami az ingadozó tömeget illeti, ez mindig azon irányban haladt, melybe nyomták, és a választások mindig a nap uralkodó szenvedélyétől függtek.

Mi tehát épp ezért valamit létesíteni akarunk, mi ne függjön a választástól, hanem az ésszerűségtől és az ország érdekétől. (Helyeslés a középén.)

Hivatkoztam politikai változásainkra. Mi volna még, ha felsorolnám a száz meg száz rendszert, mely élénk képzeletünket meglepheti és egy nap alatt elfoglalhatja?

Engedjenek e rendszerek némelyikén végigmennem és azokat néhány vonással nagyjából rajzolniom.

Bizonyos időben nem kívántunk egyebet mint centralisatiót; a megyék minden ügyét, még a legjelentéktelembeket is, itt kívántuk végeztetni a fővárosban.

Máskor megint hallani sem akartunk a központosításról.

Nem bírálom e két rendszert; csupán a két korszak törekvésének irányára utalok.

Ami a hitelt illeti, önök tudják, mennyire visszaéltek vele bizonyos időben: csak maga a Convent 44 milliárdnyi utalványt (assignats) bocsátott ki.

Más időben pedig Napoleon oly kevésbé bizott a hitelben, hogy a Tuileriák pinczéiben több száz milliónyi ércpénzt ásott el.

E két rendszerről sem mondok bírálatot; ki akarom csupán mutatni, hogy az egyik kor kizárólagos hitet vetett a hitelbe, a másik éppen semilyent sem.

Ha az ipart veszszük szemügyre, látjuk, hogy egy időben azt képzelték, hogy a francia ipar versenyképessé tehető a külföld iparával, és hogy Anglia gyárainak terményeit ki lehet zárni a szárazföldről.

Más időben pedig nem is beszélnek többé e kizárásról; szabad kereskedelmet követelnek, még pedig föltétlen szabad kereskedelmet.

Az adókat illetőleg mi szükséges arra, hogy egész rendszereket gyökeresen megváltoztassunk? Az időjárás egy véletlene. Teremjen néhány éven át a gabna bőségesen: azonnal a külföldi termények kizárását fogják követelni. A borra nézve pedig, ha a szüret néhány éven át bőséges, a minőség pedig alsóbb rendű, a kivitel csökkenni fog; mindjárt azt fogják mondani, hogy a baj az adóból származik; és a közvetet adó semmiképp sem fog többé kelleni. Még sok más példát is tudnék idézni: amerikai győzelmeink után mindenki tengerész szeretett volna lenni: a trafalgari ütközetre következő napon senki sem akart többé hallani a tengerészetéről. (Félbeszakasztások . . . Moraj a szélső padokon . . . Helyeslés közepén.)

Több hang: — Beszéljen, beszéljen! Halljuk!

Thiers: Ismét máskor azt mondják: Poroszországban a nemzeti hadseregnek oly rendszere létezik, mely mellett a hadsereg mindig főnáll, akkor alkalmaztatik, mikor szükséges, és nem kíván meg egyebet, mint hogy a keretek föntartassanak. És e percztől fogva nem álmodnak nálunk másról mint

landwehr-ről. Más időben megint azt hajtogatják, hogy egy nagy férfiú egészen tekinteten kívül hagyta az erődítvények rendszerét; és ettől fogva lenézik nálunk a védelem ez eszközt; a megerősített helyek többé nem kellenek; és végre néhány évvel ezelőtt kénytelenek voltunk szakértő emberekből álló bizottságot egybehívni, mely kitűnő emlékiratában kellő világba helyezte az ellenkező rendszer értékét és fontosságát.

Még egy példát: egy időben csupa fregátokat kívántak, máskor pedig csupa egyszerű hadi hajókat; ismét máskor kizárólag gőzhajókért rajongtak. Naponta más-más rendszert látunk közkedveltetésben részesülni; terjesztésére és elfogadtatására nem szükséges egyéb, egy tehetséges embernél.

És jegyezzük meg ezenfelől, hogy az időszakai sajtó haladása folytán, eljutottunk oda, hogy egész Franciaországgal közölhetjük ugyanazon eszméket néhány nap alatt: Franciaország ugyanis újabb *Forum*-má lett, melyen 32 millió ember tanácskozik egyszerre.

Teljesen elég, hogy valamely szellemes embernek új eszméje támadjon, és a sajtó segítségével az egész ország azonnal ez eszme irányába térrelhető. Bizonyára csodálom ez eredményt, mint bemérhetetlen nagy haladást; csodálom, hogy egy nyomás, mely a középpontból indul ki, elér a kör külső határáig. Azonban nagyon szükséges, hogy megóvjuk magunkat a nap benyomásaitól; és midőn látjuk, hogy a következő nap uralkodó hangulata annyira különbözik az előbbi napétól, nem szabad e hangulatnak vakon engednünk és az állam sorsát tőle függővé tennünk; ettől leginkább kell óvakodnunk. (Helyésítés.)

Melyek azon nagy kormányzatok, amelyekbe legnagyobb bizalmat helyeznek? Azok, melyek legtöbb állhatatosságot tanúsítanak haladásukban; azok, melyek nem sokfélét akartak, hanem mindig ugyanazt az egy dolgot akarták.

Néhány óv óta folyton attól félünk, hogy — bocsásság meg e kifejezésemet, — hogy Anglia meg fog bennünket csalni; ennek nincs alapja, mert Angliában is ugyanezt állítják ró-

lunk. Minek tulajdonítsuk tehát Anglia folytonos haladását a nagyság felé? Csupán annak, hogy Anglia mindig ugyanazt akarta, hogy nem változtat rendszert néhány nap, néhány óra alatt; uralkodni akart a tengeren, és két századon át majdnem kizárólag tengerészete fejlesztésén működött.

Túlsúlyt akart szerezni Anglia saját iparának minden más ország ipara fölött: és két század óta minden tilalmazó törvényének ez volt majdnem kizárólagos czélja.

Egyidő óta észrevette Anglia, hogy ipara elég erős arra, hogy semelyik más ország versenyétől tartania többé nem kell: és ekkor elkezdett tilalmazó törvényeinek módosításán dolgozni. Ezt azonban nem hajtotta végre néhány nap alatt, aminthogy mi képesek lettünk volna megtenni; hanem tizenöt év óta folyton ezen a módosításokon dolgozik; és az új rendszer alig van még megkezdve.

Igy tehát, uraim, ami minden dologban legszükségesebb, az az állhatatosság. Kell, hogy belőle sok legyen a kormányzatban; kell, hogy a kormányzat szilárdan megmaradjon terve mellett; ilymód fogja elérni a nagyságot. (Helyeslés a közepén.)

Mondták önöknek, igaz, azt is, hogy az örökösödés elvére alapítjuk az új törvényhozó kamarát, vagyis ha megadjuk néhány egyénnek azt a szabadalmat, hogy örökösödés folytán legyen joguk a törvények megalkotásában részt venni; kiteszszük magunkat annak, hogy, az ország közérdekeinek ellenére, azon néhány ember magánérdekeit lássuk érvényre jutni.

Mondják, hogy az örökösödésen alapuló pairség meg fogja gátolni néhány visszaélés megszüntetését, ha e visszaélések még oly hátrányosak volnának is az országra; erre nézve idézhetnék közelfekvő és igen meggyőző példákat. Mielőtt azokat idézném, engedjék meg utalnom a különbségre, mely társadalmi állapotaink és Anglia állapotai között létezik; és e különbség feltüntetése által bizonyítanom, hogy nálunk sokkal kevésbé kell tartani attól, hogy az örökösödésen alapuló pairség meg fogja akasztani az institutiók fejlődését.

Franciaországban az egész átalakulás be van fejezve; az augustus 4-iki éjszaka halomra döntötte mind a szabadságokat. (A nyilvános karzatról eredő zaj félbeszakasztja a szónok beszédét.)

Elnök: Teremörök, állítsák helyre a esendet! (A csend helyre áll.)

Thiers: Az aristocraticus érdekek mind eltűntek, és ezen túl nem létezhetik oly visszaélés, melyet a pairség, mint magára nézve különösen fontosat, védelmezni kívánna. Angliában, épp ellenkezőleg, az aristocratiának rendkívül érdekében van, hogy a reformot ellenezze. Mindazonáltal, látjuk, mi történik, e szabadalmazott osztály, mely tudja, hogy nem csupán ez vagy amaz előnye, hanem szabadalmainak egész összege forog szóban, mit csinál? Enged. Kétség kívül nem sziveser. és csak későn enged. Azonban mindig csak későn kell engedni, midőn az ország alkotmányának megváltoztatása forog kérdésben.

Két ténytet idézek önöknek: a catholicusok emancipációját és a parlamenti reformot. A catholicusok emancipációjára a reformra vezetett és a reform megtámadta az aristocratiát minden szabadalmát. Mégis, midőn az emancipációt indítványozták, az aristocratiát látta, hogy a nép el van határozva annak követelésére, és hogy az alsóház minden többsége ez indítvány mellett lesz; ennél fogva jobb szerette Wellington herceget föntartani, és megadta magát Wellington hercegnek. Mai nap pedig jobbnak látja, hogy saját egyik embere, Grey lord, vezesse az alsóház többségét; és azért megadja magát Grey lordnak.

Ezenfelül arra, hogy az aristocratiát engedjen, még megmarad amaz eszköz is, hogy a pairek házának kisebbségét új tagok beküldése által erősítik. De az aristocratiát, az t. i., mely a nyilvánosság napfényében vitatja meg az ügyeket, megadja magát anélkül is, hogy ellenében ez eszközöz kelljen folyamodni. Későn engedd, az igaz: enged akkor, midőn az engedésnek szükségét érzi.

Ha az emancipáció és a parlamenti reform most ötven

esztendeje vitetett volna keresztül, polgárháború és belső zavargás lettek volna következményeik; de ma, midőn szükségük általán el van ismerve, elfogadják őket mint javításokat; és semmi zavart sem vonnak maguk után.

Igy kell engedni, uraim, midőn a dolgok megértek, midőn jó a gyümölcsöt leszedni. Midőn azonban valamely eszme csupán egy tehetséges ember agyában csírázott, ez eszme létesítése csak a legsajnálatosabb következményeket vonná maga után. Nem az ily perczben szabad az eszmét valósítani, hanem akkor, midőn már beférközött azoknak fejébe is, kik nem szellemesek. (Igaz! Nagyon helyes!)

Azonban ezt az ellenvetést is hallow: „Az örököseden alapuló háznak nem lesznek meg a kellő tehetségei;” és hallow e közönséges felszólalást is: „Az atya érdemei nem szállnak át a fiúra.” Amit elmondtam, uraim, az megoldani látszik eme kérdést is. Mit óhajték valóban is összpontosulva látni emez új törvényhozó tanácsban? Hagyományokat. Nos hát, uraim, a képességek nem szállnak át, — megadom; — de a hagyományok igen is átszállnak atyáról fiúra; és ez teljesen elég arra, amit mi létesíteni kívánunk.

De többet mondok: A tehetségek sem fognak hiányozni. Azt mondják, hogy az örökölhető királyságnak meg van a maga helyreigazító eleme a ministerek felelősségében; ez kipótolja a királyban azon képességeket, melyekkel esetleg nem bírna; hogy azonban a pairségben az örökösödés jogánál fogva működő pair mellett nem áll felelős pair, ki oly tehetségeket kölcsönözne neki, milyenekkel különben nem bír.

Erre is könnyű megfelelni. Az uralkodó család csak *egy* család. Ha a király fia tehetségtelen, mindennek vége; nem létezik semmi, mi a bajon segíthetne. A pairség azonban két vagy három száz családból áll; ha e családok egyikében nincs tehetség és képesség, fog találkozni a másikban; és, engedjék meg kimondanom, ha a tehetséges emberek ki vannak téve annak, hogy ostoba embereket hozzanak létre; az ostobákon is megtörténik, hogy okos embereket hoznak létre. (Derűltség.)

Ha bizonyos időben valamelyik családban a tehetség

nem lesz feltalálható: található lesz más családban, és, hogy egy közönséges szólammal éljek, a szerencsés képességek befogják járni a családokat, úgy, hogy minden családnak meg lesz bennük a maga része.

És jegyezzük meg, hogy a középosztályban sok kiváló ember képességei bizonyos tekintetben elvesznek a jelentéktelen foglalkozásokban. A pairségre hivatott családokban ez meg nem eshetik. Itt a nevelés, ugyszólva, leskelődik a tehetséges ember eljövételére, megragadja, kifejti és célhoz vezérli; és, hogy a természettudósok egyik kitételét alkalmazzam, itt nincs elveszet csíra.

Angliában a pairek háza épp annyi tehetségeket szolgáltatott, mint az alsóház. De nálunk is, — legyünk igazságosak, uraim, legyen meg az ehhez való bátorságunk, — a pairek házában épp oly szép és szabadelvű viták voltak, mint a képviselők házában. (Helyeslés közepén. — Zugás a szélső padokon.)

Mondám, uraim, hogy e parlamenti aristocratia (engedjék e különbséget tennem) a hagyományok megvilágító erejét bírja, hogy birhat továbbá tehetséggel és oly képességekkel is, melyeket meg lehet szerezni, különösen akkor, midőn az ember a közéletben van hivatva valamely szerepet betölteni. Meg lesz ezenkívül még hiúsága is: amennyiben azon lesz, hogy népszerűvé legyen.

A tapasztalat bizonyítja. És engedjék meg, hogy egy példára hivatkozzam: Ki tartja fön a legszabadelvűbb eszméket e házban? Polgári származásu emberek talán? Nem; azon eszméknek nincs lelkesebb védőjük, mint a legmagasabb osztályban született néhány ember.

Az aristocratia bir és kell is birnia szabadelvűséggel, minthogy hivatva van a közérdekeket a törvényhozó szószerk-ről megvitatni.

Igy tehát ama harmadik elemet, melyet a királyság és a democratia közé kívánunk helyezni, csak olyan törvényhozó testületben találhatjuk fel, mely nem függ a napi szenvedélyektől; vagyis mely nem választás utján jött létre; mely a

koronához szítson a főtartási érdekéből; és az ország érdekei mellett álljon vagy birtoka, vagy pedig azon szerep folytán, melyet országos ügyekben visel.

Kétszeresen független is lesz ama ház, mert kétszeres függetlenségre van szükségünk: független lesz a koronával szemben, mert nem köszönnévén állását kizárólag a koronának, hanem egyrészt a természetnek is, a koronával szemben önállóbb lehet. De független lesz a néptől is, és valahányszor emez téved, a aristocratiának lehetséges lesz nem osztozni e tévedésekben. Ő a két politikai test között, mint harmadik, egyensúlyban maradand.

És most, midőn nézetem szerint megállapítottam, hogy mikép és mely elemekből kell összealkotva lenni a képviselői monarchiának, engedjék meg, hogy a kérdés másik és talán nehezebbik részére térjek át. Azt mondják, hogy az aristocratia kiváltság, hogy a kiváltság többé nem illik bele sem szokásainkba, sem törvényeinkbe és hogy ellenkezik a juliusi forradalom szellemével.

Azt is mondják, hogy habár meg is akarnók alkotni ez aristocratiát, az aristocratia többé nem lehetséges; hogy az egész baj, melyet teremteni szándékozunk, már lehetetlen, és hogy minden erre irányzott törekvésünk kárba fog veszni.

Hozzá teszik aztán, hogyha sikerülne nekünk amaz aristocratiát létesíteni, egy egész tömeg visszaélést támasztanánk fel, melyet az aristocratia mindig maga után von.

Nem gyöngitem az ellenvetést, idézem egész teljességében, mert reménylem, hogy győzelmesen meg fogom czáfolhatni.

Engedjék meg előbb kifejtenem, hogy mit neveznek jognak, mit kiváltságnak. Minthogy minden tudománynak tényeken kell alapúlnia, részemről azt hiszem, hogy nincs oly politikai jog, mely nem alapszik a közhasznosságon. Közelálló volna az örökös királyságot kiváltságnak nevezni; mert nem egyéb, mint a kormányzatnak egy család kezeibe való fektetése, bárkik legyenek is a király utódai. De kétségekivül a nem-

zeti közhasznosság érzete volt az, mely az örökölhető királyságot megalapíttatá: a királyság tehát nem kiváltság, hanem jog.

Az isten kegyelméből való jog casuistái másképp magyarázzák a dolgot; amennyiben hogy a királyság alapjának valamely emberfölötti, természetén kívüli jogot mondanak; mi azonban azilyen tant el nem fogadunk. Számunkra a trón örökletes volta a nemzeti közhasznosságon alapszik; és ez képezi minden egyéb jognak is alapját. De még önök maguk is, uraim, kiket 200,000 egyén választott meg, önök 32 millió ember érdekeit intézik. Vajjon min alapszik az önök joga? A nemzeti közhasznosságon; mert lehetetlennek ismerték fel a néptömegeket magukat összegyűjteni. Ennélfogva, úgyszólván, összegezték a nemzetet egy választó testületben, mely ismét önökben jelenik meg összegezve. És így önök, kiket 200,000 egyén választott meg, a nemzeti közhasznosság conventiója alapján, joggal intézkednek az egész nemzet nevében. Így tehát nem létezik oly politikai jog, mely ne volna a közhasznosságra alapítva.

Ha ennélfogva hasznosnak, valóban hasznosnak találhatnák, hogy néhány egyénnek megadassék a jog, hogy örökség alapján vegyen részt a törvényhozásban, ez többé nem lesz kiváltság, hanem jog; olyan jog, mint a királyság közhasznosságra alapított joga. (Igaz! Helyes!)

Mellőzöm tehát e rút ellenvetést, mint az értelmes emberhez méltatlant. Itt nem kiváltságról, hanem arról van szó, hogy megismerjük, vajjon az, mit tenni kívánunk, hasznos-e vagy nem?

Mondják továbbá: e kiváltság veszélyes okoskodásokra fog alkalmat adni. Sokan igen különösnek fogják találni, hogy a képviselőség elnyerésére szükséges a polgártársak szavazatát bírni, amíg a pair fiának semmi szavazatra szüksége nem lesz, hogy az örökségen alapuló törvényhozó testület tagja legyen.

Uraim, miután sikerült az országgal megértetnünk az örökletes királyság hasznosságát, nem lesz nehezebb vele megértetni az örökletes pairség hasznosságát is. Azok, kik megértették amannak szükséges voltát arra nézve, hogy a bitorlás

meggátoltassék, meg fogják érteni, mennyire hasznos emez is a társadalom fentartására.

Az egyiket nem nehezebb megérteni mint a másikat; és ha sikerült a tömeg szellemét kibékíteni ez igazságok egyikével, sikerülni fog azt kiegyeztetni a többiekkel is.

Ami pedig a kiváltságokat és azon visszaéléseket illeti, melyeket az ujan szervezendő aristocratia következménykép maga után vonna: engedjék meg, hogy figyelmüket az *aristocratia* szóra irányozzam.

Rége volt Franciaországban aristocratia: és az igazi aristocratia volt, nem parlamentaris. Volt 90 vagy 100 ezer család, melyek az országon uralkodtak. Némelyek e családok közül katonaiak voltak, és csakis ezek tagjai tarthattak igényt a hadsereg tiszti rangjaira. E kiváltságos aristocratia mellett, ott volt a papság. E testület kevésbé volt lenézve mint bármely más, mert nagy hatalmat gyakorolt a szellemeken, mert gyakran az államot kormányozta, és mert a nagy családok ifjabbszülötteiből állott.

Volt azonban még egy aristokratia: a közhivatalnokok aristokratiája, mely ellen megvetést tanusított és folyton küzdött is a másik kettő.

E három aristocratia kizárólagos kiváltságát birta mindazon pályáknak, melyeket elfoglalt. A katonáskodó nemesség betöltötte a hadsereg minden tiszti állását. A közhivatalok terén majdnem minden nagyobb tisztség kizárólag a hivatalaristocratiaé volt. A papság körében igen ritka volt a példa, hogy alanti születésű ember magas egyházi rangra vitte volna, hacsak valami rendkívül nagy tehetséggel nem volt megáldva, mint például Bossuet és Fénelon.

Az aristocratiaik valóban türehetetlen kiváltságokkal bírtak: ha a katonai aristocratia egyik tagja megsértett egy polgárt, ez utóbbi nem verekedhetett vele és kérdőre nem vonhatta; az önért meg volt sértve, meg volt alázva; és teljesen értem, hogy az ilyen zsarnokság ellen megindították a 89-iki forradalmat.

De hát ilyesmit kérünk-e mi ma? Nem 80 vagy 100,000

kényurat akarunk mi az ország fölé helyezni; hanem csupán 300 egyént kívánunk magas hivatallal felruházni; ez az egész!

És ha önök hiszik, hogy ezek hatalmukba kerithetik a közhivatalokat; akkor itt a törvény. A katonára nézve ott a Saint-Cyr-törvény, mely Montebello herczeg nemeslelkü fiát arra készteni, hogy egyszerű katonaként lépjen be egyik ezredünkbe. Az igazságszolgáltatás terén, előleges tanulmányokkal, jó magaviselettel és egy kis vagyonnal, az előmenetel egyenlően könnyü mindenkire nézve. És hiszi-e valaki, hogy a közigazgatásban a születés némi előnyt biztosít? Mai nap, midőn minden közvita tárgyát képezi, lehetséges-e, hogy valaki kerületi főnöknek vagy másodfőnöknek neveztessek ki, ha kellő képességeinek nem adta bizonyítékait? Ez könnyü volt a császárság alatt; most azonban lehetetlen.

Menjünk így végig mind a pályákon, azt fogjuk találni, hogy mindmegannyian nyitvák a tehetség számára.

Nincsenek többé pénzügyi bérlők, kik elengedjék a nemesnek adóját; az adóra egyformán kötelezett mindenki, és ha a felsőbb osztályok valamely tagja bárkit megbánt: itt az egyenlőség, mely a megtorlás egyenlőségét követeli.

Azt mondani, hogy új aristocratia alapittatik, mert bizonyos családokra valami tisztség bizatik: ez egyszerűen tévedés. Meglehet, hogy ismételve felhozzák ellenünk a kiváltságokat, az elsőszülötti jogot: de ez ismét csak tévedés lesz. Az elsőszülötti jószágok, a majorátusok, ugyan megvédelmézik valamely vagyon tökéjét, de nem gátolnak meg senkit abban hogy a tőke jövedelmére adósságokat csináljon. Bizonyítja azt, hogy a majorátus által megalapított nagy vagyonok ép oly gyorsan szegyént vallottak, mint bármely más vagyon; és látunk nagy urakat, kik jövedelmüket előre elköltvén, ép oly rossz helyzetben voltak, mint ha vagyonukat egészen eltékozták volna.

Az embereknek minden időben meg volt az a büszke igényük, hogy korukat újdonság tekintetében a legjelentékenyebb századnak mondják. Gyakran azt képzelték, hogy az

uj kor eredményeihez hasonlót azelőtt soha sehol sem láttak. A XVI. században, midőn Luther a lelkismeret szabadságát hirdette; midőn Bacon és Newton megújították a tudományok összességét: azt hitték, hogy minden megváltozott a föld kerekéségén. Különös dolgokat irtak akkorában; azt hitték, hogy egészen új világ fog képződni a régi helyén. Nos hát, volt hosszú mozgalom és voltak hosszú zavarok. Mi maradt meg belülök végre? Németország némely udvara függetlenné lett Ausztriától; néhány fejedelem elkobozta az egyház vagyonát; vitatkoztak a vallási hitről; a tudományokban valamivel pontosabban megfigyelték a természetet; a világ sora azonban úgy folyt mint az előtt. Létesültek ugyan átalakulások; de ama gyökeres változások, melyeket annyira hirdettek, nem létesültek.

A világ átalakul, de alapjában, lényegében nem változik; mindig ugyanaz marad; a természet törvényei örökkévalók.

Most harmincz esztendeje nálunk is azt mondták, hogy minden meg fog változtatni; hogy többé nem lesz sem nemesség, sem király. A legszelidebb jóakaratu szónokok egyike, midőn XVI. Lajos sorsa fölött tanácskoztak, azt ajánlotta, hogy adjanak a királynak nyugdíjat. „Nemsokára“ ugymondá, „nem lesznek több királyok: és a királyok nem fogják kenyerüket megkereshetni, mert nincsenek hozzászokva. Adjunk nekik nyugdíjat, hogy végig tévelyghegessék a köztársaságokat!“ (Derűltség.)

Azt is hitték, hogy nem lesz több nemesség. Önök tudják, hogy ezen hit mennyire valósult meg. Elérkezett Napoleon, és nem elégedett meg azzal, hogy királyt teremtsen, császárt alkotott; nevetett az egyenlőség amaz elvén, melyeket annyira magasztaltak; és azon embereket, kik nem akartak többé nemességet, hercegeknek, grófoknak és marquis-knak hívogatta; ezek pedig nem bánták, hogy így czímezte őket. (Derűltség.)

Kik azok uraim, kiknek Napoleon nem óhajtott czímet adni? Azok, kiknek nevetséges lett volna czímet ajándékozni. A Larochevoucauld-k és Lafayette-ek semmit sem nyerhettek kezeiből. Csak azok menekültek meg kegyelmétől, kik nemesek voltak. (Derűltség.)

Nem mondom, hogy Napoleon jól eselekedett; korántsem, mert visszaállította azt, mi a dologban hiúság volt, de nem állította vissza azt, mi benne hasznos volt. E mindenható ember, ki nemeseket teremtett, nem alapította meg az örököséget, mert kényúr volt, de mint kényúr hiú és nagy volt. (Helyeslés közepén.)

Meg fogom önöknek mutatni, hogy abban, amit az *aristocratia* gyűlöletes nevével jelölünk meg, van valami jó, a minnek fön kell állni; és hogy van benne valami káros és téves, melyre az időnek hatnia és változólag befolyania kell. Kérem ellenfeleimet, legyenek figyelemmel arra, hogy az időtől várom a hatást, mely elfogja tüntetni, ami káros rejlik az aristocratiában, de egzszermind meghagyom azt, amit a természet jónak és jelesnek alkotott benne.

Azt mondják, hogy aristocratia többé nem létezhetik: ezt elliszem arról az aristocratiáról, melyről beszélni akarnak. De azért nem fog-e többé létezni semmiféle nagyság sem?

Ellenfelelnk megadják, hogy fognak még létezni egyéni nagyságok, lángelmék, nagy társadalmi felsőbbiségek.

Igen, kétségkívül; de állítom, hogy fognak még létezni nagy családok is, és hogy fognak létezni különösen a szabadság által.

Minden foglalkozási téren, mihelyt valaki kitűnik, fia örökli ugy vagyonát mint a becsültetést, melyben részesült; a fiú azon pontból indul ki, melyre atyja helyezte. Ha ez a fiú közönséges ember, a család emelkedése megakad, de ha azon eszközök segélyével, melyek atyjától rá maradtak, maga részéről is kitűnik, még magasabbra hág mint atyja. Megesik az is, hogy ha ő maga nem képes, gyermekei folytatják a család emelését.

Igy jönnek létre minden téren, az iparban, a hadseregben, az igazságszolgáltatásban és a politikában a nagy családok; és pedig azért és az által, hogy az atya nem csupán vagyonát, de becsültetését is, vagyis egész helyzetét, átruházza gyermekére.

Chatam lord, — egyszerű zászlótartó valamely ezredben és

fia egy özvegyasszonynak, kinek alig lehetett valami jövedelme, — kénytelen volt egész életét annak szentelni, hogy valamire vigye és hogy nevet szerezzen hazájában. Csak negyvennyolcz éves korában vergődött hatalomra.

Fia, a híres Pitt, a leggondosabb neveltetésben részesült. Tizenkét éves korában asztalra állították, hol aztán a nagyszámu társaság előtt angolt latinra és latint angolra fordított. Tizenöt éves volt, midőn naponként eljárt a parlamentbe és a legjobb szónokok beszédeit elemezte. Öreg atyja gondosan megtartotta a jó hajlamokban.

Az ifjú Pitt parlamentbe lépett, mihelyt kora megengedte; mint Chatam lord fiát meghallgatták, midőn beszélt; és huszonhárom éves korában miniszterelnök lett és hatalmában tartá Angolországot, mert atyja átruházta rá magas helyzetét azon perczen, hogy a világba belépett. Így alakulnak, ismétlem, a nagy családok. (Hatás.) Így van ez az ipar terén, az igazságszolgáltatásban és a hadseregben.

Váljék ki valamely családból egy jeles ember, még ha a család régóta nélkülözi is, a tehetségeket; és legyen aztán ez ember unokájának némi tehetsége: az unoka fön fogja tartani a fényt, melyet a nagyapa a családra árasztott.

Még egy példát fogok idézni; és e példát a világ legdemokratább államából meritem, vagyis azon államból, mely a democratia következményeit a megvalósítás legmagasabb fokára emelte. Democratiaja leromboltatása előtt Florenc városa feudális aristocratiával birt, mely tönkre ment. Volt neki aztán másik aristocratiája, a kormányozó polgárságé; ez is megbukott. Volt még harmadikja is, a Mediciek aristocratiája. Az első, a híres Medici János megalapította családja szerencsését és politikai befolyását.

A második, Cosmo, ki nagyobb elme volt az előbbinél, örökre megszilárdította családja jelentőségét politikai téren. A harmadik, Péter, középszerű tehetség és beteges ember volt. A család emelkedése egy időre megakadt. De a negyedik, Lorenzo, családját a hatalom legmagasabb polczára emelte, és

nevét hozzákapcsolá a művészetek századához. Ebből világos, hogy a szabad államokban is alakulnak családok, létesül aristocratia.

Nos hát, uraim, ugyanigy fog ez végbemenni nálunk is; vagy pedig, ha az ellenkezőt állítják, fel kell tennünk, hogy a francziák elhagyják mindazon pályákat, melyeken annyi dicsőséggel haladnak.

Erre nézve szükséges volna, hogy ne legyen több sikerük a háboruban, ne legyen sikerük a tengeren, ne járjanak szerencsével az iparban és kereskedelemben, ne szerezzenek többé nagy vagyont, és ne lássanak többé körükből nagy politikai férfiakat emelkedni. De ha ezt mondják önök, úgy lealázzák az országot. Én épp ellenkezőleg fölmagasztalom: hiszem, hogy még győzelmeket fog aratni, hogy nagy sikereket látand még fölemelkedni, úgy hadászata, mint kereskedése és politikája terén.

A híres emberek át fogják ruházni gyermekeikre vagyounkkal együtt becsültetésük egy részét is, és családokat fognak alapítani. Hogy ez meggátoltassék, szükséges volna eltörölni a vagyoni örökösödést, amit önök nem igen volnának hajlandók megengedni; vagy pedig el kellene fojtani az emberek lelkében azt az érzést, mely akaratlanul is nagy érdeklődést támaszt a híres emberek fiai iránt. Ha önök ezt az érzést tagadják, meggyőző tényeket fogok önöknek idézni a jelenkorból.

A katonai pályára nézve, ott van a Saint-Cyr-törvény, mely — mint az imént mondtam, — Franciaország egyik tábornagyának nemes fiát arra késztetí, hogy mint közkatoná lépjen be a hadseregbe. De a hadsereg mellett létezik még egy másik polgári védelmi testület is, a nemzeti gárda.

E nemzeti gárdára nézve a törvény nem tartalmaz oly gátoló szabványt, és ha oda ezredest kell kinevezni, látni fogják, hogy ez állomásra egy hírneves tábornagy fia hivatik meg.

Ha még egy másik ezredesre van szükség, egy híres tüzér-tábornok fia fog azzá kineveztetni.

Ha pedig azon érzelmek, melyekről beszélek, nem létez-

nek mindenki szívében, akkor, kérdem, mért fognak önök önkényt így választani? (Hatás.)

Tehát kétségtelenül igaz, hogy már annál fogva is, hogy önök nem fogják eltörölni a vagyoni örökösödést, habár mások azt kérték is; és hogy el nem fojthatják az érzelmet, mely vonzalmat kelt egy jeles ember fia irányában: biztosítják a nagy családok alapítását az országban.

És fognak találkozni nagy bankárok és nagy hajóbirto-
kosok, kik a házasság által hozzá csatlakoznak a nagy katonai,
politikai és hivatalnoki családokhoz; és ezzel szemben vagy
tagadják önök a haza jövőjét, vagy kényszerülnek elismerni
ez új nagyságok alakulását és átszállását.

Mind ezek az új aristocriák összeköttetésbe fognak
lépni egymással: és meg fog történni az, ami történik Angliá-
ban az aristocriátia hozzájárulása nélkül. Tekintsék, — és
engedjék meg, hogy személyeket nevezzek, miután idegenek-
ről van szó, — tekintsék Peel urat; az iparos fia, atyja
egy millió járadékot szerzett munkája által. Nos hát, Peel ur,
minthogy az atyja által alkotott helyzetből indult ki, Anglia
legnagyobb embere.

Vagy tagadnunk kell, hogy Franciaországban meg fog
történni az, ami Angliában történik; vagy el kell ismernünk,
hogy itt is nagy családok fognak keletkezni. Meglehet, hogy
nem lesznek oly gazdagok, mint Angliában; de hát minden
arányosúl. Lehet, hogy nem lesz 600,000 vagy 800,000 franc
jövedelmük; de ha jövedelmük csupán 100,000 francra rugna
is, még mindig kiváló viszonyok között élhetnének. A nagy
vagyon, bátran állítom, mindinkább szaporodni képes; és azon
szerencsés befolyások alatt, melyek az országnak biztosítvák,
jelentékeny vagyonok fognak keletkezni.

Azonban szólunk kell azon vagyonokról is, melyek már
is léteznek. A megejtett számítások szerint Franciaország
180 pair-jének vagyona jelenleg összesen 16 millió jövede-
lemre tehető. A pair-ek mellett vannak még más nagy csalá-
dok, melyek kizárattak a pairségből, és szintén nagy jövede-
lem fölött rendelkeznek. Tudom, hogy mindezen családok ta-

lán nem igen jó szemmel nézik a dolgok jelenlegi állását; tudom, hogy *duzzognak* az 1830-iki forradalommal szemben. Azonban a szellemek e hangulata nem tart sokáig. Láttuk e családokat a császárság idejében, az austerlitz győző irányában előzékeny lépéseket tenni; láttuk, mint népesíték meg palotáit, és miként találták elég jó társaságból valónak. (Derűlt-ség.) Ha a jelenlegi kormányzat tartós lesz, látni fogják, mint csatlakozandnak e családok hozzá.

Ekkor aztán alkotnunk kell valamit úgy a családokból, melyek naponta keletkeznek az országban, mint azokból, melyek már ezelőtt létesültek. Ha nem veszszük őket fel a kormányzat keretébe, ellenségesen fognak viselkedni a kormányzattal szemben. Ime az eszköz, melylyel meggátolhatni az actiót, mely esetleg ártalmára válhatnék a jelenleges kormányzatnak.

Azt teszszük ez által az aristocratia számára, amit megtettünk a királyság érdekében. A királyság által elejét vettük mindazon zsarnokságoknak, melyek fel akartak emelkedni és a legfelsőbb hatalmat magukhoz ragadni. Én pedig mindazon nagyságok semlegesítését kérem, melyek veszélyes aristocra-tiává alakulni hajlandók: semlegesítsessenek a pairság által. Tegyék meg a pairségért azt, mit megtettek a királyságért.

A pairség a legbiztosabb és leghatalmasabb eszköz arra, hogy megfékezzük az aristocratia kívánságait és nagyravágyását. Tudják mi fog történni, ha a választási rendszer diadalmaskodik? Tudják, mit fognak tenni mind e régi és új családok? Nem a pairséget fogják többé követelni; nem az örökös pairségre fognak többé törekedni; hanem azon lesznek, hogy a képviselők házába hatoljanak. (Mozgás.)

Engedjék, hogy folytassam; nem fogok már soká viszszaélni a ház türelmével.

Több hang : Beszéljen! Halljuk!

Thiers : A választott törvényhozó ház igazi háza az ambíciónak; kormányrendszerünkben ez a voltakképpen kormányzó ház, — ha szabad e kitévelt használnom; — nem csupán azért, mert benne a szenvedélyek élénkebbek, mert

magatartása határozottabb, hanem még inkább azért, mert tőle indul ki a kormányzat tevékenysége; és kiválóan azért, mert rá tartozik az adók megszavazása.

Ismétlem, uraim, a választott kamara az ambitió háza; ezért ismételte Chatam lord mindig fiának: „Soha se légy pair!”

Ha önök a pairséget megfosztják az örökölhetőségtől, a nagy családok nem fogják azt többé kívánni; a választott kamarába fognak hatolni, aminthogy máskor a császár palotájába rohantak.

Félelmes versenyre fognak kelni önökkel a választásoknál; a nagy földbirtok, a nagy vagyon még mindig az övék. Tehát eme befolyásukkal együtt fognak síkra szállni; és így bizonyára veszélyes versenytársak lesznek. És kérdem önöktől, ha ezen hatalmas családok valamely képviselője megjelenik a választó gyűléseken és versenyre lép egy vagyontalan, állástalan fiatal emberrel: ez utóbbi, bármily nagy legyen is képessége és hírneve, biztos lesz-e választása sikere iránt? (Hosszú félbeszakasztás.)

Meg akarom magyarázni gondolatomat; tudom, némelyek azt hiszik, hogy sérti a választó testület méltóságát. De, uraim, hiszik-e önök, hogy e nagyravágyó családok, melyektől meg akarom önöket óvni a pairség örökölhetővé tétele által, nem fognak tudni úgy beszélni, hogy szavuk bizalmat gerjeszsen?

Azt hiszik önök, hogy nem fogják megtehetni azt, amit minden érdemekkel bíró férfi köteles megtenni avégből, hogy a szavazatokat megnyerje? Uraim, az aristocrazia mindent meg tud tenni; és létezik egy nyelv, melyen az aristocrazia jobban tud szólni, mint bárki más, és ez a democratia nyelve; e nyelven szólva, a legnagyobb vonzalmat gyakorolja a tömegekre.

Az aristocrazia mindig tudta magát népszerűvé tenni (Zúgás.) Nem hallunk naponként oly férfiakat a democratia nyelvén szólni, kiknek állásuk- és régi meggyőződéseiknél fogva távol kellene maradniok a democratia szavától?

Meglepőbb lesz-e látni, ha e nagy családok, melyek fel-

használták a Napoleon idejében szükségessé vált nyelvet, azon a nyelven fognak beszélni, mely a jelen időkhöz illik?

Nem, uraim; önök látni fogják a képviselők házába érkezni mindazon nagyságokat, melyeket nem tudtak elhelyezni a pairek házában.

Megvagyok győződve, hogy a képviseleti monarchiában előrelátás történt mindenre nézve; megvagyok győződve, hogy amit megtettek a királyságért, azonos azzal, amit megtettek az aristocratiáért; eltiltották tőle a nagy ambíciót és a választott kamarát az által, hogy elhelyezték az örökletes pairség házában. Épp ellenkezőleg, ha szabadon hagyjuk neki, hogy ott jelentkezzen, ahol akar: bizonyára a választott kamarába fog lépni és csak itt lesz ám még igazán veszélyes, ha ama nagy népszerűség által hordoztatik, melyet maga számára meg fog hódítani.

Ily esetben sokkal inkább félténém hazám szabadságát. Lehet, hogy az aristocratiát hatalomra vergődni látjuk; és ekkor minden helyet azokkal fogja betölteni, kik hozzá szegődtek. De még sokkal rosszabb lesz, ha a választott kamara révén ragadja magához a hatalmat. Csak bajokat látok ama más rendszerben, melyet most egy oly rend helyébe akarunk tenni, mely már tizenhat éven át létezett Franciaországban, Angliában pedig oly sokáig tartott. Nagy bajok azok, melyeket az imént jeleztem, t. i. ha semmit sem csinálunk az ország régi és új nagyságaiból; ha nem tudjuk, miként osztályozzuk őket; és ha megengedjük, hogy veszélyes pályára lépjenek.

A választási rendszerben még egy második, nagyobb veszély is rejlik.

Említém már, hogy ha nem osztályozzák a nagyságokat, a legkellemetlenebb következményeknek kell elébe nézniök. Tegyük fel, hogy valamely választás, bármikép is, felosztotta volna a társadalmi nagyságokat a két kamara között, mely mindkettő választás útján jó létre. Ekkor a következő két dolog közül az egyik fog megtörténni: vagy egyet fog érteni a két választott többség, vagy nem fog egyetérteni. Ha nem lesz egy véleményen, akkor a két többség között a legveszélyesebb

küzdelem fog támadni. És e küzdelem megszüntetésére nem lesz más mód, mint a felosztatás. De ezután a két többség meg fog egyezni; és mivé lesz majd a királyság e két többség között, melyek mindegyike a választási felsőbbiséget előnykép fogja maga részén birni?

Nos hát, nem veszélyes-e a királyságot ilymód egyedül szembeállítani a két többséggel, melyek mindegyike a választási felsőbbiségre hivatkozhatik?

Az Egyesült-Államokban sokkal következetesebbek voltak; mindent a választásra alapítottak; a végrehajtó hatalmat a kamarák két többségétől kölesönözték; itt tehát következetesek voltak. De két választott többség szemben az egyedül álló örökletes királysággal: ez végzetes következmény.

Igaz; — fogják mondani, — midőn alkotmányunkat az Egyesült-Államok rendszere nyomára tereljük, talán csak nem vethető fel, hogy a tehetetlenségre irányítjuk. Megengedjük, — mondják továbbá — egyelőre a királyság létezését; de nem akarunk már előre is kikelni az ellen, amit a századok talán később létesíthetnek. (Mozgás.)

Ami engem illet, meg vagyok győződve, hogy az örökletes pairség nélkül nem lesz szükségünk századokig várni, hogy az Egyesült-Államok alkotmányához elérjünk; és hogy következetesek legyünk, nem fogunk késni az oly végrehajtó hatalom behozatalával, mely szintén választástól fog függni. Választanunk kell tehát az Egyesült-Államok rendszere és a százötven éven át bevált angol rendszer között.

Az Egyesült-Államok kormányzata, — bocsássák meg kitételemet, — csak kezdő a kormányzatok pályáján. Ellentállt Angliának, Franciaország és a tenger segítségével, mely nem enged elég foglaló hadsereget területére vinni. Szomszédokul csupán ama vadembereket birja, kiknek faja kivesző félben van. A természetén kívül más olyan ellene még nem volt, melylyel komolyan meg kellett volna küzdenie. Erdőket kellett irtania, folyókat kellett szabályoznia, hegyeket kellett átvágnia, és csatornákat építenie. Mindezt bátorsággal és ki-

tartással létesítette. De arra nézve, hogy megítélhessük és hogy tudjuk, vajjon képes-e ellenállni és kielégíteni? szükséges volna, hogy Mexicóból vagy másünnen jövő hatalmas hadseregekkel állt légyen szemben. Aztán majd meglátnók, hogy állítólagos egyenlősége, ellen fog-e állhatni, egy győztes tábornok tekintetének, vagy egy hatalmas államférfi nagyravágásának; látnók továbbá, hogy mindazon helyek, melyeket üresen hagyott, — a királyság és az aristocratia helyei, — nem lesznek-e sebtiben elfoglalva? Ez az ismeretlen uradalma.

Mi azonban, uraim, birunk a kipróbált kormányzat példányképevel, oly kormányzatéval, mely keresztül ment a forradalmak és háborúk minden megpróbáltatásán, mely képes volt hódítani, szabadon maradni és rázkódtatás nélkül átalakulni : ez a képviseleti monarchia. El szép kormányzatban a természet olybá vétetik, amilyen tényleg; egy tény sem ismer tetik félre és nem hanyagoltatik el; azon kérdéseknek, melyek által az államok tönkre mentek, egyike sem maradt megoldatlan. És valóban, mit látnak önök minden államban? Szakadatlan küzdelmet azon osztályok között, melyek felemelkedtek és melyek folytonosan felemelkedni igyekeznek. Látnak hatalmas vezéreket az egyik és másik ilyen osztály élén megjelenni majd az egyik, majd a másik osztály élén uralkodni, és azzal végezni műviket, hogy a zsarnokságot létesítik mindannyijok rovására.

Épp azért törnek úgy a helyek elfoglalására, mert a helyek nincsenek megjelölve, és az első, második és harmadik osztály nincs elkülönítve. A képviseleti monarchiában a fön tartás és a szerzés kettős szükségével előre számolnak. A társadalom két téren szerepel: a másodikon az örökösség elve uralkodik; az elsőn pedig a választásé. A második síkban helyet találnak mindazon családok, melyek már is felemelkedtek; és hogy semmi váratlan meg ne lephesse őket, meg van fönökük is, a király. Az első síkban pedig mindazon családokat látjuk, melyek felfelé hatolni kívánnak; ezeknek is meg vannak fönökeik, a ministerek; sőt még van fönökük egy személyben is, a ministerelnök személyében. Így felosztva, a tár-

sadalom két részének mindenike azt teszi, mihez legjobban ért: az egyik közlekedik, a másik a mozgásra felügyel.

Szoros kapocs tartja őket össze: az egyik törvényeit a másiknak helyben kell hagynia. Az egyiknek elnöke, az t. i., kit elnökül magának kiszemel, kell hogy el legyen fogadva miniszternek, a másik főnök, a király által. A dolgok ily állása mellett, minden előre számba van véve; nem lehet bitorolni, mert van király; azonban Pitt felemelkedhetik az ország kormányzatának legfelsőbb magaslataira; az aristocratia túlhatalmassá nem fajúlhat, de a felemelkedett családok tiszteletreméltó polczon maradhatnak bizonyos ideig; és végre minden család felemelkedhetik az által, hogy belép a választott kamarába: kizárás senki számára sem létezik. Minden egyéb kormányzat hiányosnak tűnik fel, ha ezzel hasonlítjuk össze. A republica vázlat; mert az egyik kérdést, a királyság kérdését, megoldatlanul hagyja. A democratia vázlat, mert szintén megoldatlanul hagy egy kérdést, az aristokratia kérdését.

A képviseleti monarchia semmi kérdést nem hagy nyitva; teljesen be van fejezve. Erélyeire nézve, mint kormányzat, bírja a királyság egységét, az aristocratia következetességi szellemét, a demokratia életét és hatályosságát.

Ezt a kormányzati rendszert kívánom hazám számára.

Uraim, én szeretem e hazát ép annyira, mint azok, kik neki az egyenlőséget tartják szemé elé. Becsülöm ez egyenlőséget épp úgy mint ők, és épp annyira szükségem van rá, mint nekik. Azonban én gondolkodtam Franciaország sorsáról, és attól félek, hogy megcsalják vagy tévedésbe rántják. Szerencsés tulajdonok tekintetében nincs ország, mely annyira meg volna áldva, mint éppen Franciaország. Hősiességét dicsőítik mind a nemzetek; értelmessége csodálatra méltó; ez ország azt teszi, amit akar. Látták, amint néhány nap alatt oly hadsereget teremtett magának, melyek minden más hadsereg fölött állottak; látták, mint teremtett magának néhány nap alatt félelmetes tengeri hatalmat. Annak emléke, hogy mit művelt oly rövid idő alatt Quessart mellett, jelen van mindenki lelke előtt.

Midőn iparossá, gépészsé akart lenni, nem maradt hátra semelyik más nép mögött. Csak egy jeles tulajdona hiányzott : a szilárd magatartás és a következetesség. Régente mint udvara szeszélyeinek szolgálja, kormányzatában soha sem talált szabályozó szert jelleme számára ; és midőn a democratia szeszélyeinek volt alávetve, épp oly kevésbé találta meg azt. És mégis e szilárdságot, e következetességet elnyerheti. Valaha azt mondták, hogy a francia vitézül viselkedik az első összeütközésben, de nem többé az utolsóban ; különösen az olaszok mondták ezt, és fölhalálták az ismert gúnyoros szólamot, hogy „francia lelkesedés.“ Machiavelli, biztos szemmel ítélve, mondá, hogy midőn a francia nép hozzá lesz szokva a fegyelemhez, egyaránt bátor lesz a küzdelem kezdetén és végén. Ez be is teljesült. Amire tehát a francia népnek nagy szüksége van, az a fegyelem mindenben, vagyis a szilárd magatartás és az állhatatosság.

A kormányzatban, melyet én ajánlok, fogják önök megtalálni ama jellemszabályozó erőt, azon hirtelenség ellenszerét, melylyel a napi benyomásokot követik. A forradalom előtt védtelenül alá voltunk vetve az udvar szeszélyeinek ; ha már most át volnánk engedve a democratia szeszélyének, épp oly védtelenül állanánk vele szemben. Azt a kormányzatot kérem tehát számunkra, mely egyedül bírhat állandósággal és tartóssággal ; kérem hazám számára boldogulása és dicsősége érdekében ; nincs ember, ki jobban csüggne az egyenlőségen, mint én ; de épp úgy csüggök hazám nagyságán és főnállásán.

Azt a kormányzatot kérem, mely mindkettőt biztosíthatja számára ; és ha önök, uraim, a napi vélemény irányában való tiszteletből, -- mely tiszteletet értem, — e szép kormányzatra kezet emelnek : esedezem önökhez, uraim, a rajta ejtett sérelem ne legyen oly mély, hogy következtében a képviseleti kormányzat elbukjék. (Igen helyes ! Igen jól van ! Thiers ur társai helyeslése közben hagyja el a szószerket.)

II.

ROYER-COLLARD BESZÉDE.

(1831. october 4-én).

Uraim!

A pairi méltóság örökölhetősége nem ésszerűségi, hanem forradalmi kérdés; mert benne arról van szó, hogy a népakarat nevében megváltoztassék kormányzatunknak nem csupán alakja, hanem alapja is. Örökölhetőségével együtt megszűnik maga a pairi méltóság, és e méltósággal talán a királyság örökös volta is; megszűnik vele az állandóság, a méltóság és a tartósság elve magában a köztársaságban.

A két kamara szüksége volt el van ismerve. El van ismerve az is, hogyha két kamarának kell léteznie, mindegyiküknek külön eredetűnek kell lennie; mert e föltét nélkül, e terem közepén emelendő egy válaszfal tökéletesen megoldaná a kamarák számában rejlő feladatot. E pontig a pairi méltóságot elfogadják; meg van az a mindenki által követelt tulajdona, hogy más mint a képviselők háza, és hogy ezzel együtt részt vévén az állam kormányzatában, az eszmék és érdekek oly rendszerét követi, mely, ha kétségkívül nem is ellenkezik a képviselőházával, de mindenesetre különbözik tőle. Az ellenmondás még azon állítással szemben sem lesz általános, sem igen heves, hogy a pairi méltóság részét képezi a képviseleti kormányrendszernek, minthogy maga is képviseleti természetű, és minthogy egy társadalmi ténynek kifejezése, t. i. azon társadalmi egyenlőtlenségnek, mely a mindennemű magas felbbségekből származik, a dicsőségből, az államnak tett szol-

gálatokból, a földbirtokból vagy gazdagságból, amennyiben ez utóbbiak erőkként szerepelnek. De mihelyt hozzáteszszük, hogy ezen fölények bárki birtokában, csupán az örökölhetőség által és csupán annak nélkülözhetetlen föltétele alatt lesznek társadalmi hatalmakká, és a bennük meglévő természeti érélyek következtében az örökös monarchia és az állam alkotmányának védbástyaivá: a vita megszakad, a tanácskozás megáll és a bírák elvesztik azon képességüket, hogy meggyőzessenek. Tehát mi képezi voltaképp a pairi méltóság örökölhetőségének gyógyíthatatlan baját? Erre azt felelik, hogy a juliusi forradalom, a nép főnsége elveti, elítéli.

E felelet annyit jelent, uraim, hogy a pairi méltóság örökölhetőségét számkivetik. Itt megállapodhatnám; mert a számkivetésnek felmentő ereje van. De elég hosszú ideig éltem, hogy láttam légyen az ilynemű itéléteket megváltoztatni; a pairi méltóság örökölhetősége nincs jobban elvetve és elítélve a nép főnsége által, mint voltak, most negyven esztendeje, a két kamara és maga a királyság. Ma is meg lesz engedve, mint akkor volt, a „zajongó földszinttől” felebbezni „a figyelmes földszinthez”; a nép főnségétől egy másik főnséghez; az egyetlenhez, mely e nevet megérdemli; oly főnséghez, mely ép úgy fölötte áll a népnek mint a királyoknak; főnséghez, mely elmozdíthatatlan és halhatatlan mint teremetője: az ész főnségéhez, az emberiség ez egyetlen igaz törvényhozójához.

Tudom, uraim, mily nagyok a nehézségek és veszélyek az oly vitában, mely már előre sem számíthat kedvező fogadtatásra, és melyet a siker semmi reménye sem bátorít. Azonban, minthogy sem lelke mélyében, sem szellemem legtitkosabb rejtekeiben nem tartogatok oly tanokat, melyeket el kellene titkolnom, vagy melyeket álcázni óhajtanék; minthogy önzetlen meggyőződésnek engedelmeskedem és erősen hiszem, hogy az igazság csak hasznos és a tévedés csak mérges gyümölcsöt hajt: nem hátrálok azon felelem előtt, hogy elfogadott véleményekbe ütközöm. Kénytelen vagyok számítani, uraim, ugy elnézésükre, mint méltányosságukra.

Mielőtt megmondanám véleményemet a visszaélésről,

melyet a nép fönségével követnek el : legyen szabad néhány pillanatra megállapodnom azon némi tekintetben előzetes ellenvetésnél, hogy, miután a páiri méltóság örökölhetősége mintegy egybe van forrva a restaurációval, a forradalom, lerombolván az egyiket, — hacsak önmagát nem akarja meghazudtolni — nem tűrheti meg, hogy a másik fennmaradjon.

Ez ellenvetés oly elven alapszik, melyet, nem fogadhatok el, azon t. i., hogy valamely intézménynek csupán eredete is határoz, minden egyéb vizsgálat mellőzésével, a fölött, hogy az intézmény föntartandó vagy eltörleendő-e ?

A kormányrendszerek mindmegannyian biztosítékok ; csupán mint ilyeneket kell őket megítélnünk. Ha a biztosíték szilárd és hatályos : akkor az intézmény melyben rejlik, jó ; és vice versa. Ezt el kell ismernünk, hacsak azt nem akarjuk állítani, hogy a kormányrendszerek oly eszközök, melyek nem viszonylanak a célhoz ; vagyis, hogy a szellemnek oly szabad alkotásai, melyekben — feltéve valamely elvet, — a kormányrendszer minden egyes részének tökéletessége abban állna, hogy legszabatosabb következménye az elvnek, egész eltekintve attól, hogy eléri-e a célt; melyért alkotott, vagy nem. A kormányrendszereknek ily elvont módon való vizsgálásával foglalkozhatnak szabad óráikban a bölcsészek ; komoly szellemeknek azonban ez nem való. Ez volt — bátran kimondom — az alkotmányozó gyülekezetnek is (Assemblée constituante) nagy tévedése ; az 1791-iki alkotmány, mint logikai mű, tökéletes volt ; benne az elvekből egyenesen folytak a következmények. Gyakorlatban alkalmazva aztán — egy évig sem volt képes fönmaradni. Az 1814-iki charta pedig, melynek minden egyes sorában a logika meg van hamisítva, — minthogy ez az alkotmány nem más mint ellentétes idők és elvek kiegyeztetésének egész sorozata, — első nyitotta meg és jelezte a képviseleti kormányzatok korszakát. Fönáll, még változtatásaiban is, mert hiven tükrözi társadalmunk állapotát ; és tartani fog addig, míg ez állapot tart. Nem a charta ellen irányult — tudjuk mindnyájan — az 1830-iki forradalom.

Csupán arról lehet szó, hogy a páiri méltóság örökölhe-

tősége jó vagy rossz intézmény-e? Ha rossz, el kell törölni, habár tegnap alkotottatott volna is. De ha az intézmény üdvös, ne kérdezzék, hogy honnan származik, hogy mely csillag alatt született. Mit árt az, hogy már a juliusi forradalom előtt is létezett! Annál jobb; mint a tölgy, szilárdabbá lett a vihar által. Még sokkal régibbnek kívánám, mint a milyen; mert nagy fontosságot tulajdonítok az aristocratia elemének a kormányzat alkotványában; és készségesen kiteszem magamat a nevetségnek, hogy ebbeli véleményem támogatásául Cicero, Tacitus és Montesquieu ódon neveit idézzem.

Mindazonáltal, uraim, a francia párség, habár nem is tiszteletreméltó maradványa a régi kornak, sem újabbkori forradalom hevenyében termett alkotása: ezért kevésbé az-e, a minék társadalmunk állapota szerint lennie kell, t. i. ezen társadalom tényleges kitünőségeinek testülete? Europa melyik országában, — és itt még Angliát és dicsteljes aristocrátiáját sem veszem ki — volna található tetemesebb számu oly jeles ember, kiknek jelessége a fegyverek dicsőségén, politikai szolgálaton, a tehetségek fényén és — még ezt is hozzá teszem — a születés kitünőségén alapszik? Hozzá tettem ez utóbbit, mert nyíltan ki akarom mondani ez alkalommal, hogy a historiai nevet a nagyságok közé sorolom, és hogy az elmúlt dicsőség tisztelete nemes érzelmekből folyik.

Nem állapodom meg a pári méltóság azon sajátságos hibájánál sem, hogy éppenséggel oly régi, mint a képviseleti kormányrendszer, melynek alkatrészét képezi; szemügyre csupán a nép fönségét veszem, e féltékeny és kevély fönségét, mely előtt az örökösségnek el kell enyésznie.

Mi a népfönség? Sokféleképen magyarázzák és több rendbeli szerepet tulajdonítanak neki. És először is valóban nem egyéb-e, mint az isteni jognak szükségképen való ellentétese? Ha így van, akkor megszűnik minden küzdelem, mert nincs többé küzdő fél. Az isteni jog áttétetvén az egyházból az államba, történeti hamisítássá lesz. Az egyetlen politikai tan, melyet a vallás tanít, a fennálló hatalmaknak való engedelmesség, bármelyek legyenek is ezen hatalmak.

Vagy talán a legitimitással helyezik ellentétbe a népfönséget? Uram, a legitimitás nem egyéb, mint a monarchia örökletessége, megerősítve az átruházás által; és ezért növekedik és erősbül az idő folyamában. De egyetlen elve az örökletességben rejlik. Miután azonban a juliusi forradalom megszavazta az új monarchia örökletes voltát, vagyis a születési jognál fogva egymásra következő királyok sorozatát: nem állítható többé, hogy a politikai örökösödési jog meg nem egyeztethető a népfönséggel, haesak azt nem akarjuk állítani, hogy mindemellett a tanácskozás mindennapi szeszélyétől függ. Az ilyen föltétel mellett az örökös királyság nem érne fel az oly élethossziglan való királysággal, melyhez még az elmozdíthatlanság is hozzá van kötve; és a juliusi forradalom egy permanentiában levő forradalom lenne, mely sohasem mondta volna ki utolsó határozatát. Vagy pedig azt akarnák állítani, hogy a királyság örökös volta kivétel és nem elv? Erre azt felelem, hogy igen is elv, sőt még cím is más kivételre, hogyha ugyanazon ok, a melynél fogva ezen elv el lett fogadva, t. i. a közérdek, mely e tárgyban minden elvnek forrása, az új kivételben kielégítést talál. Azt kell tehát vizsgálnunk, és pedig minden ellenkező előítélettől, hogy a közérdek ép úgy tanácsolja-e a pairség örökössé tételét, mint a korona örökös voltát. Ennek vizsgálata meg van engedve, a tanácskozás szabad; a pairség örökös volta nem ellenkezik a juliusi forradalommal és koránt sínes kizárva a népfönség eszméje által. Csúpan ez az, mit eddig megállapítani akartam.

Most hát, uraim, vegyük közvetlen szemügyre a népfönség tanát: siessünk elismerni a mi benne igaz és igazságos; és szabadítsuk meg aztán szellemünket és politikánkat mindentől, a mi e tanban ábrándos és veszedelmes.

Igen is, a népek souverain-ek azon értelemben, hogy nincsenek úgy birtokban, mint a földterületek, hanem önmaguk felett rendelkeznek; és hogy természeti jognál fogva meg vannak nekik adva az eszközök arra, hogy fentartásukról és jólétükről gondoskodjanak; souverain-ek továbbá azon értelemben, hogy a közmegegyezés a kormányozás egyetlen tartós

alapja, mely kormányozás ennél fogva a nép által gyakoroltatik és a népért történik. Azonban e megdönthetetlen igazságok inkább erkölcsi maximák, mint kormányzási elvek; inkább fejezik ki az ész és az igazság isteni fönségét, mint amaz emberi és gyakorlati fönséget, mely törvényeket alkot és államokat igazgat. Mi pedig éppen emezt keressük. Hol fogjuk feltalálni? A köztereken mondja-e jóslatait, vagy talán az egyének többsége, az akaratok többsége — bár milyenek legyenek is ez egyének és akaratok — van felruházva e fönséggel?

Ha így van, uraim, akkor nyíltan ki kell mondani, hogy a nép fönsége nem egyéb az erő fönségénél, vagyis az abszolút hatalom legabszolútabb formájánál. Ezen határt és szabályt, kötelességet és lelkiismeretet nélkülöző fönséggel szemben nem létezik sem alkotmány, sem törvény, sem jó, sem rossz, sem múlt, sem jövő. A mai nap akarata visszavonja a tegnapiét, a nélkül hogy lekötne a holnapiét. A legszeszélyesebb és legtúlhatóbb kényuralom igényei sem terjednek messzebb, mert nem mentek annyira minden felelősségtől. Azonban, uraim, az erőnek nincs megadva az, hogy igazi fönséget gyakoroljon ezen a földön. Az erő kényszerít, nem kötelez; a kötelezés más souverainitásnak sajátja. Egy ember akarata, többeknek akarata, mindenki akarata: mindez nem egyéb, mint az erő több vagy kevesebb hatalommal; mindezen akaratok egyikének sem tartozunk — esupán azon cím alatt, hogy akaratok — sem engedelmességgel, sem a legesekélyebb tisztelettel.

Uraim, a társadalmak nem egyének és akaratok számbeli halmazai. Van más elemök is, mint a szám; van ennél erősebb képesük; t. i. a jog, mely az emberiség kiváltsága; és a jogos érdekek, melyek ezen jogból keletkeznek. A jog pedig nem az erőtől származik, hanem az igazságtól, az érdekek e legfőbb birájától. A jog védelme alatt azért képződnek a társadalmak, hogy az erőt megdöntsék és helyébe az igazságot állítsák. És jegyezzük meg, uraim, hogy a társadalomnak ezen, hogy úgy mondjam, decompositiója jogokra és érdekekre, melyek az egyének és akaratok helyébe állítatnak, képezi a képviseleti kormányrendszernek mind észszerű okát, mind szentesítését.

A dolgok elháríthatatlan természeténél fogva az akaratokat nem lehet képviselni; azok vagy magukban léteznek, vagy egyáltalán nem léteznek. Az akaratok souverainitása ott marad a köztéren, és ott kell is azt mindig keresni, mert az akaratok souverainitása arról a helyről nem mozdulhat. De, — a társadalmat egyenlően legitim jogokra és érdekekre osztályozván, habár ezen jogok és érdekek nem azonosak is — ha önök figyelembe veszik először azon osztályok egyikét, pl. a mindenkire nézve közös érdekeket és a jogokat, melyektől senki sines megfosztva: azonnal észre fogják venni, hogy — tekintet nélkül a személyek számára, legyen az tiz-, vagy százezer, vagy amnyi myriád, a mennyit bárki akar — az az ember, a ki magában bírja mindezen érdekeket, és a kiben nincs egyetlen egy ellenkező érdek sem, az az ember, mondom, tökéletesen képviseli ez érdekeket, minthogy egyiköket sem sérthetné meg a nélkül, hogy önmagát meg ne sértené. Már most engedjék ez embert kormányra lépni; és kormányra fognak vele lépni, a kormányzatban részt fognak venni mindazon érdekek, melyeket képvisel, azon morális erővel egyetemben, mely a társadalomban tulajdonukat képezi, és melyben az érdekelték száma feloszlik. És ez esetben amaz érdekeknek sokkal többet adtak önök egy közegnél, sokkal többet egy védelmezőnél; önök biztosították amaz érdekeket, minthogy megtették őket az álam egyik hatalmává. Ime egyik osztálya az érdekeknek, mely a társadalmi hatalom rangjára emeltetett; ime egy oly ház democraticus elve, mint az, mely előtt e perczben szólok.

De valósággal is, uraim, kérdem önöktől, mit képviselnek önök itt? a személyeket és akaratokat? Hiszen azok, kik önöket ide küldték, önökkel együtt nem képezik talán az ötvenedik részét sem az akaratképes népességnek. A legtulzottabb jóakarát és a legmagasabb becsülés sem láthatna önökben mást, mint egy alig észrevehető olygarchiát, mely nyílt ellenkezésben áll a népfenséggel. Az önök jogosultsága tehát nem ettől származik, hanem onnan, hogy, — érdekeket képviselvén, — ezen képviselt érdekek, melyeket saját érdekeik tökéletesen kifejeznek, élnek, gondolkoznak és tevékenyek

mindegyiköbken külön-külön. A Charta, itélvén a társadalom fölött; megkülönböztetvén mindazon jogos érdekeket, melyek benne léteznek; és elválasztván azon érdekeket, melyek minden embernél közösek, azoktól, melyek nem közösek; a Charta két képviseletet alkotott, melyek mindegyikének meg van a maga természete, saját törvénye és külön hivatása a kormányzatban. Az egyik az általános érdekek democraticus képvisellete, mely kiválóan a szabadság őrzője, és ez okból választott; a másik a társadalmi felsőbbbségeknek aristocraticus képvisellete, mely kiválóan az ezeket védelmező rend és ezeket fentartó állandóság őrzője; és mely ennél fogva örökletes, vagy melynek ennél fogva örökletesnek kell lennie. A két kamara megjelenik a király, mint a közös védnök, a nemzet függetlenségének, erejének és egységének folytonos képviselője előtt, hogy vele együtt a nemzet képviselét alkossák. Ha ez a képvisellet megfelelő, akkor a társadalom mindazon jogokkal és érdekekkel együtt, melyekből áll, átment a kormányzatba; ebben rejlik az ő fensége: ebben és nem másban; de ebben is csak a három hatalom hozzájárulásának kizárólagos és kérlelhetlen feltétele alatt rejlik. Így épül fel a képviselleti kormányzat, az emberiség legszebb műve, mely különböző az időhez, helyhez, a szokásokhoz, és a társadalmak változatos állapotához képest, és mely különböző voltában mégis mindig csak ugyanaz, mert nem egyéb, mint Plato szép elméletének gyakorlati megvalósítása, vagyis: „a szervezett igazság, az élő észszerűség és a felfegyverzett erkölcsiség.”

Az ily értelemben vett képviselleti kormányzattal szemben elenyészik amaz erkölestelen és zsarnok fenség, melynek nevéten a jelen kérdés fölött döntenek, és az alkotmányozónak mondott hatalom másik zsarnoksága is, mely az előbbiből származnék. Nem ismerek más alkotmányozó hatalmat mint a hódítást és a forradalmat; ezzel szemben aztán nincs okoskodás.

Sok mondani való van még hátra, uraim; tartanom kell azonban attól, hogy máris kifárasztottam figyelmüket e nehéz kérdésben, melyet korántsem én támasztottam, és mely

elől épp oly kevésé volt szabad kitérnem, mint hogy meg rövidethetém. Miután anathémát mondtak a pairi méltóság örökletességére a népfőnség nevében, tudnunk kellett, hogy ez anathémának mi az értéke, mi a tekintélye. Mint láttuk, kétféle népfőnség létezik, az egyik igazi, a másik hamis: emez durva jelvénye az erőnek, örök kiáltása a demagógoknak; eledele a pártoskodásnak, mely belőle táplálkozik, de soha vele jól nem lakik. Emlékezzünk csak vissza: a 89-ik év oly gyorsan lezajlott első napjainak kivételével, mely napokban a más égalj alól, más országból köleszöngött népfőnség csupán philosophiai igazságnak tűnt fel, mily ügy érdekében hivatkoztak rá szerencsétlenségünk hosszú éveiben? Melyek azon közbűntettek, melyekben része nem volt? Mely barbár istenségnek hozták több emberáldozatot, mint e népfőnségnek? Korántsem zavarom össze a császárság korát e gyászos idővel; tudom mivel tartoztunk amannak; és őszinte hálát érzék irányában. Mindazonáltal a császárság, ha dicsőséges volt is és bizonyos tekintetben jótékonyan hatott is, nem volt kevésbé szörnyű kényuralom, melyet csupán a kényúr magasabb eszméi mérsékeltek. Nos hát, uraim! egyetlen egy korábbi forradalmi kormány sem kívánta annyira fitogtatni, hogy a népfőnségtől származott, és tanusított annyi hódolatot eme főnség előtt, mint a császárság; hódolatot, melyet a népfőnség korántsem utasított vissza, mert mihelyt az anarchia kisiklik kezeiből, azonnal a kényuralom karjaiba dül.

Az igazi népfőnség, az t. i., mely az erőt az igazság törvénye alá helyezi, — mint megmutatám, — egész teljességében a képviseleti kormányrendszerben helyezkedik el. Érintetlen hagyja tehát a pairség örökletes voltának kérdését; és a jól felfogott képviseleti kormányzat feladatává leszen ama kérdés megoldása. Az örökletesség kitünő előnyei föl lettek tárva önök előtt nagy alapossággal és a legjelesebb tehetséggel az előadó ur és azon szónok által, kit a tegnapi ülésen hallgattak meg. Azonlan e kérdés még magasabb szempontból is tekintendő, amennyiben hogy az örökletesség nem csupán a legjobb és legszabadelyűbb törvény, hanem még kivá-

lón a pairség legszükségesebb törvénye is. Nem akarok ki-merített vitát újra kezdeni; csak néhány szót mondok erre vonatkozólag. A pairség képviseleti. És amit a kormányzatban, a választott kamarától eltérőleg képvisel, az éppen az egyenlőtlenség; vagyis képviseli a felsőbbsegeket, nem emezek érdekében, hanem a társadalom megvédésének céljából. Ha a pairséget, úgy mint ezen kamarát, a nép akár milyen fokozatu választásából támasztják elé, nem fog mást képviselni, mint az általános érdekeket valamely meghatározott mértékben; és a pairség nem lesz többé a kitünőségek ama fellegvára, mely amaz érdekeket magában a kormányzat kebelében érinthetetlenekké és sérthetetlenekké teszi. Ha pedig a pairséget a királyi kinevezésre alapítják, mely akár válogatja, akár nem válogatja a tagokat valamely képzelt osztályokban: akkor a pairség többé semmit sem fog képviselni. Mert a királyi kinevezés magában véve sem a felsőbbsegeket, sem az általános érdekeket nem képviseli, és nem is válnék külön biztosítékává még a királyságnak sem, melyet e tulságos teher agyonnyomna. Az előbb említett rendszernél, — mint már meg lett jegyezve, — két kamara léteznék, mely mindkettő ugyanazon egy szempontból tekintetnek; és mindenikük egyaránt ellensége volna egy a védetlen felsőbbsegeknek mint a koronának. A másik rendszerben pedig a paírek kamarája szíven van találva; képviseleti természetével elveszti becsületét is; és ez esetben foszszak meg inkább mindjárt nevétől is, hogy legalább e hazugsággal is kevesebb legyen benne.

A pairség szüksége és az örökletesség szüksége: e kettő, uraim, ugyanazon egy szükség, melyen tartózkodnunk kell győzedelmeskedni, minthogy e győzelemért keserűen bűhödhet nek. Ha az örökletesség megszűnik, megszűnik vele a pairség is. És a pairség megszűnése nem csupán alkotmányunk tetemes változását jelenti, nem csupán forradalom a kormányzatban, hanem, — tartok tőle, uraim, — egyértelmű a kormányzat, de talán még a társadalmi rendnek is feloszlásával. Egyszerre alázuhanunk a királyi demokratiába. És mely ideig fogunk ebben megmaradni? Önök tudják; megtanulhatták az alkot-

mányozó gyülekezet (Assemblée constituante) példáján. A többségeknek engedélyezett eme biztosság, többek között, még azon előnnyel is jár, hogy szilárdan és rendíthetlenül helyezi őket a trón és a nép közé. Ha e helyről visszavonulnak, a védtelen trón, melyet szünetlen csapdossák a democratia növekedő hullámai, nyomorultan összeroskad, és bukásában minden egyebet is magával ránt. Mindig óvakodtam attól, hogy köztársasági legyen Franciaországban; hogy pedig azzá legyenek, erre most a percz valóban roszul volna megválasztva. Mindazonáltal kijelentem, hogy a köztársaságot, igen is a köztársaságot örökletességen alapuló senátussal, sokkal kevésbé tartanám észszerűtlennek és lehetetlennek, mint a királyi democratiát. Tekintsünk szemébe az igazságnak: a királyi democratia, — akár méltóztatik föntartani árnyékszerű királyságát, akár nem, — nem egyéb, vagy csakhamar nem lesz egyéb, a tiszta democratiánál.

A democratia? Gondolják meg, uraim! Nézzék, milyen erővel bir! Századok óta lépést halad nálunk a művelődéssel; és a juliusi forradalom élénkebbé tette, gyorsította haladását. A társadalomból, hol ellenfél nélkül uralkodik, már betört a kormányzatba, felemelvén e kamarát oly tekintélyre, mely többé alig ismer határokat. A királyság elsatnyult; és ime most a pairség is meg van támadva azon előjogában, mely lényegét képezi. Midőn tisztelt barátom, de Serre ur, most tiz esztendeje felkiáltott: „A democratia végkép elmerül!” esupán a társadalomról volt szó: és mégis azt felelhettük neki, és azt is feleltük, hogy: „adjunk hálát a gondviselésnek, hogy teremtményeit nagyobb számban kezdi részesíteni a művelődés jótéteményeiben.” Ma pedig a kormányzat forog szóban. Egyedül a democratia alkossa-e meg azt, vagy oly hatalommal vegyen-e részt a democratia a kormányzatban, hogy aztán képes legyen tönkretenni vagy magának alávetni a többi hatalmakat? Vagy más szavakban: a politikai egyenlőség, igazságos és szükséges következménye-e a polgári egyenlőségnek? Nem okoskodom; esupán tapasztalatainkra hivatkozom. Két ízben hatalmaskodott a democratia souverain módon kor-

mányzatunkban; a politikai egyenlőség lett nagy ügyesen megszervezve az 1791-iki alkotmányban és abban, mely a III. évben jött létre. El kell ismernem, hogy sem a nagy képesség, sem a hazafias intenciók nem hiányoztak amaz alkotmányok szerzőiben. És mit gyümölcseztek ez alkotmányok? Benn az országban az anarchiát, a zsarnokságot, a nyomort, a pénzügyi bukást, és végre a kényuralmat. Kifelé pedig a husz évig tartott háborút, mely két invasióval végződött, és melyből semmink sem maradt, mind fegyvereink dicsősége. Oka ennek, uraim, az, hogy a democratia a kormányzatban nem képes eszélyességre; továbbá az, hogy természeténél fogva erőszakos, háboruskodó és banqueroutra vezető. Mielőtt tehát határozott lépést tennénk feléje, búcsúzzunk el hosszú időre a szabadságtól, a rendtől, a békétől, a hiteltől és a jólétől. Elfajtottam előérzeteimet, melyektől nem szabadulhatok. Szavaim nem mentek túl azon kérdés határain, mely önöket foglalkoztatja. Mindazonáltal bármily komoly legyen is e kérdés, még sokkal komolyabb az általa föltárt állapot, melyben részünk van magunknak is. Lehet, hogy ez alkalommal utolsósor van hatalmunkban ez állapoton változtatni azért, hogy e fontos körülmények közepett megállítsuk végre rombolásaink, hogy ne mondjam pusztításaink folyamát. Elég már a romokból, uraim, elég a tapasztalat ellenére megkísértett ujításokból; az általános kimerültség nyugalomra inti önöket! A legtudatlanabbak is tudnak lerombolni; de a legügyesebbek is kudarcot vallanak a felépítésben. Tartsák fön szilárdan, szentesítsék újra a pairség örökletes voltát, és ezáltal nem csupán megfognak menteni egy oly intézményt, mely a rend és a szabadság védbástyája, hanem el fogják háritani az anarchia betörését, és megfognak erősíteni a társadalmi épületet, mely romdadúlással fenyeget.

III.

GUIZOT BESZÉDE.

(1831. october 5-én.)

Uraim!

A törvényjavaslat, melylyel a kamara jelenleg foglalkozik, mint elvi s politikai szervezkedési kérdés, kétség kívül fontos; de, nézetem szerint, miut a jelen körülmények s az actualis közvetlen érdekek kérdése, még sokkal fontosabb; és a jelen sorsa még sokkal inkább függ tőle, mint a jövőé.

Merem állítani, hogy senkinek sincs hazámról és annak jövő sorsáról jobb véleménye, mint nekem. Mindazáltal, kérdem önöket, van-e jelenleg csak egy józan ember is, ki helyzetünket figyelemmel vizsgálván, azt kielégítőnek találhatná?

Az anarchia növekedőben van körülöttünk. (Halljuk, halljuk!) Az eszmékre nézve ez kézzelfoghatólag világos. Nincs egy általános, erős meggyőződés sem, mely összekapcsolná a szellemeket; nincs egy hatalom sem, mely mélyen tiszteltetnék. Nem kell igen messzire mennem, hogy erre példákat találjak.

E kamarát az 1830-ik év julius hava óta hevesen követelték, türelmetlenül várták; oly új törvény alapján választott meg, mely keletkezésekor egészen megfelelt az általános hangoztatott kívánságoknak. Alig gyülekezik egybe a kamara: s eredetét máris vádakkal illetik, jogát máris kétségbe vonják. Azt mondják, hogy világos bitorlást követünk el. 1830 óta mind a hatalmak törvénytelenek; mindyájunkra nézve szükséges, hogy az elsődleges népgyülekezetektől kol-

duljuk ama törvényszerűséget, melynek teljesen híjával vagyunk.

És figyeljék meg, uraim, hogy — legalább a látszat után ítélve — ez nem valamely elszigetelt, találmányra oda vetett eszme, a milyen szabad államokban felszínre szokott kerülni; az ellenzéknek majdnem minden külső közege elfogadta és ismételte e tant; még magában e kamara kebelében sem tagadtatott és támadtatott meg, az ellenzék főbb vezérei által.

Rendes, alkotmányos állapota-e ez, kérdem, ama hatalomnak, a melynek részesei vagyunk?

Az új királysággal, uraim, nem bántak jobban, mint az új kamarával. Hogy vannak ellenségei, a kik megtámadják, az igen egyszerű, hisz ez természetes kikerülhetlen helyzete; hogy a carlisták, bonapartisták és köztársaságiak meg akarják dönteni, azt értem, azon semmikép sem ütközöm meg. De azok, kik nem ellenségei, és kik ezt fennen hangoztatják, mily szakkal élnek irányában?

Polytonosan igyekeznek emlékezetébe hozni, hogy sértetlensége csak fictio; máskor ismét kijelentik neki, hogy ha nem fogadja el ezt vagy amazt a külpolitikai rendszert, minden összeköttetést megszakítanak vele. Szüntelenül fenyegetik; úgy bánnak vele, mint ellenséges királysággal az őt megdöntő forradalom előestéjén vagy napján szoktak bánni. Eme eszmékben, eme beszédmódban, a nyilvános hatalmak ilyforma megbecsülésében és az irányukban követett ilynemű bánásmódban, bizonyára nagy és sajnálatra méltó anarchia rejlik. (Mozgás.)

Valamint a szellemekben, úgy a külső, anyagi tényekben is nyilvánul az anarchia; elismerem ugyan, hogy kisebb mértékben, de mégis valósággal és veszedelmesen. Önök látják, hogy megtámadják az engedelmisséget érvényben levő törvények iránt; látnak a polgárok egész osztályainak szabadsága ellen irányzott merényleteket; és, bármennyire sajnálja, őszinte és nemes ellenállásának daczára, a hatalomnak nincs elég ereje arra, hogy az ily kihágásokat elnyomja.

Mindenütt a hatalom elgyengültsége és az egyéni akaratok elbizakodottsága és határtalan követelődzése nyilvánul.

Az alkotmányos társadalom rendes állapota-e ez?

Nem ismerjük-e mi bajunkat? Vagy talán bajunk ama nagy és általános ábrándok néhányának volna eredménye, melyek néha egész népeket megragadnak, s azokat tudtukon kívül, véstetjes utakra terelik? Nem. 1789-ben ez így volt; akkor tudtukon kívül haladtak, siettek az anarchia felé; akkor mindenki telve volt ábrándokkal; most ábrándok nincsenek. (Mozgás.)

Mindnyájan látjuk ez anarchiát, mely bennünket fenyeget. Sokan fenhangon kikiáltják, sokan halkán ismétlik; sokan — s ezek vannak legtöbben — hallgatnak, de azért legkevésbé sincsenek megnyugodva. Minden osztályban, minden rangban, mindenütt látják az anarchiát, mely ránk tör; látják, sajnálkoznak miatta, de nem állnak ellene.

Mi az tehát, minek hiánya miatt nem állhatunk ellene? Teljesen ismerjük a bajt, és bizonyára meg van a teljes szabadságunk is ellene küzdeni. Minek vagyunk tehát híján?

A minek híján vagyunk, az egy fékező hatalom, egy független erő, mely természeténél fogva hivatva érezze magát arra, hogy a forradalmi mozgalomnak, emez egész anarchia okának, megmondja: „Eddig mégy; s nem tovább!” (Mozgás.)

Ezen forradalmi mozgalom magában véve nem igen féltelmes; a lefolyt forradalom eléggé természetes eredménye. Zuhogó patak, mely nem zuhan alá igen magasról, nem igen sebes, nem is igen nagy. Mindazáltal folyik, magával sodor bennünket, s mindaddig magával fog sodorni, míg nem talál oly gátra, mely feltartja, oly erőre, mely megállítja.

Nem habozom kimondani, uraim, hogy az új királyság önmagában nem elég erős e feladatra, hisz ő maga is a forradalomból származott. Mindnyájan érezzük, hogy támaszra van szüksége, és mi szerényen is keresünk neki ily támaszt, a végből, hogy legyen ideje megerősödni, földünkben begyökeredzeni, s hogy aztán midazon szolgálatokat megtehesse, me-

lyeket tőle várunk. De most még nincs azon állapotban, hogy nekünk ama fékező erőt szolgáltatthassa, melyre szükségünk van.

Mi magunk, uraim, eme kamarában, melyben ülésezünk, nem vagyunk elegendők e feladatra.

A választás, — ki kell rá mondanunk, minthogy éppen ebben rejlik czélja és természete, — a választás több hatalmat ad, mint függetlenséget. Hatalmunk, uraim, roppant nagy! Minden nyílt kérdés előttünk; mindennek elintézése ránk tartozik; minden akaratumkra van bízva. Mindenfélét követelnek tőlünk: követelik, hogy kövessük a forradalmi mozgalmat, és hogy egyszersmind meg is állítsuk; követelik, hogy ujítsunk meg mindent s tartsunk fenn minden meglevőt. Hozzánk fordulnak mindenért. Ugy látszik, mintha mi birnók a souverain hatalmat. Nos hát, uraim, e hatalom agyon nyom bennünket! (Helyeslés közepén.) Összeroskadunk a teher alatt.

1789-ben, 1791-ben sokkal több volt a bizalom; az alkotmányozó gyülekezet és a convent korlátlan hatalommal valának felruházva: akaratuk szerint intézkedtek minden felett; azt hitték, hogy nekik minden fog sikerülni, vakmerő bizalommal fogtak minden vállalatukhoz. Tudjuk, hogy hajótörést szenvedtek, és ezen tapasztalás nekünk hasznunkra vált. Nekünk nincs már oly bizodalomunk, mint ama kornak; ha valamely roppant hatalommal találjuk magunkat felruházva, a félelem egy neme fog el bennünket, megijedünk önmagunktól. Innen az a zavar, az a lehangoltság, a csalódás ama neme, mely e kamarában létezik, és mely ennek politikai bölcsességét és becsületességét bizonyítja. A kamara érzi, hogy egyedül nem tud megfelelni azon feladatnak, mely reá nehezedik; és nem habozom kimondani, hogy a kamara el van rémülve hatalmától és felelősségétől. (A közepén: helyes, helyes!)

Ismétlem tehát, a minek hiányán vagyunk, a mit keresünk, a mit megtalálni mindnyájan ohajtunk, az egy tartóztató hatalom, egy szövetséges erő, mely bennünket segít abban, hogy egy rendellenes mozgalmat megfékezzünk és egyidejűleg eleget tegyünk e mozgalom jogos követelményeinek. Nos hát,

uraim, e tartóztató hatalmat, e szövetséges erőt közelünkben birjuk; megtalálhatnók őket természetszerűen és minden erőlködés nélkül egy független alkotmányos hatalomban, mely enmaga erejéből léteznék és mely megtenné nekünk a tőle várt szolgálatokat. És mi mégis e hatalom lerombolásán működünk. Meg akarjuk fosztani attól, mi erejét képezi, függetlenségétől, mely hivatása betöltésére képesíti.

Uraim, engedjék kimondanom: bennünk különös látványt szemlélhet a világ. (Gyenge zugás a baloldalon.)

És meg kell vallanunk, hogy ezt némileg magunk is érezzük. Ennek bizonyítékaul csupán arra utalok, mily módon bánnak elleneink maguk e kérdéssel. Nem igen tagadják az örökletesség előnyeit; legtöbben közülük nem is szállnak egyenesen szembe a kérdéssel, nem vizsgálják az intézményt hasznosságára, gyakorlati értékére való tekintettel és arra nézve, hogy mily összefüggésben áll társadalmi állapotunk szükségleteivel. Visszautasítják azt — legyen szabad e kifejezést használnom — valami elutasító végzésformával, praejudicialis okokból.

Majd azt mondják, nem engedhető meg a páiri méltóság örökletessége, mert társadalmi rendünk elveivel ellenkezik és az egyenlőségbe ütköző kiváltságot képez. Majd ismét azt mondják, hogy az örökletesség el nem fogadható, mert az voltaképp csak arisztokratia; az arisztokratia pedig letűnt, nem lehet azt ujja teremteni. Vagy pedig ezt mondják: Az ország nem akarja az örökletességet, és ha még oly kitünő volna is ez intézmény, nem használható, mert a nemzet akarata visszautasítja.

Tehát nem szabad, nem lehet, nem akarják: ezek amaz érvek, melyeket a páiri méltóság örökletességének ellenei harezba visznek. Mindezek azonban praejudicialis okok, melyek nem a kérdés lényéből merítvék, melyek nem bírálják az intézményt magában, a mint hogy nem bírálják értékét és hatályosságát.

Mindazonáltal szemügyre fogom venni e praejudicialis kérdéseket; engedelmet kérek arra, hogy elmondhassam róluk véleményemet. (Halljuk, halljuk.)

Uraim, semmi megvetést sem érzek magamban az elvek iránt; nem fogom itt egymással szembe állítani azt a büszkeséget, mely az ugynevezett elméletnek tulajdona és azon megvetést, melyet az ugynevezett gyakorlat szokott tanusítani. Az általánosabb, tevékenyebb és hatályosabb közbenjárás, melyet az emberi szellem az emberiség ügyeiben gyakorol, az ujkori művelődés egyik jótéteménye. Ezt egész teljességében el kell fogadnunk; nincs oly intézmény, mely ne tartoznék beigazolni jogosultságát az észszerűség előtt. De az elvek nem mindig olyanok, mint a milyeneknek hiszik őket, és különösen nem oly számosak, nem oly korlátoltak és nem oly kizáróak, mint sokan róluk felteszik.

Igy pl. a kérdésben, mely bennünket jelenleg foglalkoztat, sokat hallottam beszélni az egyenlőségről; hivatkoztak rá mint politikai szervezetünk alapelvére. Tartok tőle, hogy ez alatt valami nagy tévedés lappang. Kétségkívül léteznek egyetemes jogok, mindenkire nézve egyenlő jogok, oly jogok, melyek az emberiségben magában gyökereznek, és melyektől egyetlen egy emberi teremtetést sem lehet megfosztani, a nélkül, hogy ez által nagy méltánytalanságot és rendetlenséget ne követnénk el. Becsületére válik az ujkori művelődésnek, hogy ezen jogokat felszabadította az erőszak és durva kényszer azon halmazától, mely alatt oly sokáig el voltak temetve, és hogy napfényre hozta őket. A francia forradalomnak tudandó be érdemül, hogy az ujkori művelődés ez eredményét kimondta és gyakorlatban megvalósította.

Nem fogom itt felsorolni e mindenkire nézve egyenlő, egyetemes jogokat. Csupán azt akarom megmondani, hogy nézetem szerint mindmegannyian a következő kettőben foglalhatók össze: először abban, hogy senki se kénytelenítessék bárkitől is igazságtalanságot eltűrni a nélkül, hogy ez ellen védve volna a közhatalom által; másodsor pedig abban, hogy mindenkit megilleti a jog, hogy egyéni létele felett saját akaratát és érdekeit szerinte rendelkezék, a mennyiben ez más valaki egyéni lételeének nincs ártalmára.

Ezek a mindenki számára egyenlő, egyetemleges személyi jogok. Ezekből ered az egyenlőség a polgárjogi és erkölcsi rendben.

De vajjon a politikai jogok ugyanilyen természetűek-e? Uraim, a politikai jogok mindmégannyi társadalmi hatalmak; minden politikai jogosultság egyenlő a kormányzásban való részvétellel: a ki ezt gyakorolja, nem csupán a fölött határoz, a mi őt magát illeti, hanem a fölött is, a mi a társadalmat vagy a társadalom egy részét illeti. Itt tehát nem személyes létel, nem egyéni szabadság forog szóban, és nem is az egész emberiségről általánosságban van szó, hanem a társadalomról, annak szervezetéről és fennállásának eszközeiről. Ebből az következik, hogy a politikai jogok nem egyetemeseek és nem mindenkire nézve egyenlők, hanem különlegesek és határoltak.

Ennek beigazolására nincs szükségem nagy bizonyítékokra. Vegyék tekintetbe a tapasztalatot; s látni fogják, hogy az emberek számos osztályai, asszonyok, kiskorúak, szolgák, az emberiség nagy többsége mindenütt meg van fosztva a politikai jogoktól; és nem csupán az áll, hogy ez említettek a politikai jogok hiányával vannak, hanem az is, hogy a politikai jogok gyakorlásához mindenütt és mindenkor bizonyos feltételek és biztosítékok is voltak kötve, melyek mintegy bizonyítékát és feltevését képezték annak, hogy az illető egyén bir elég képességgel ama jogoknak a társadalom érdekében való gyakorlására, mely társadalom érdeke képezi voltaképp azt, a mire ezen jogok vonatkoznak és hatnak. Tehát, nemcsak hogy nem az egyenlőség a politikai jogok elve, hanem épp ellenkezőleg az egyenlőtlenység az: a politikai jogok szükségképen egyenlőtlenek és egyenlőtlenül vannak elosztva. Ez oly tény, melyet a világ minden alkotmánya bizonyít és megerősít. Ez egyenlőtlenység határa véghetetlenül különbözhetik; a politikai jogok tágulnak vagy szűkülnek a különféle körülmények nagy sokasága szerint. De elvük mindig az egyenlőtlenység marad; és a ki politikai jogok tárgyában egyenlőségről beszél, két lényegesen különböző és megkülönböztetendő dolgot zavar össze: az egyéni létet és a

társadalmi létet; a polgárjogi rendet és a politikai rendet; a szabadságot és a kormányzatot.

Szabadság dolgában vannak egyetemleges jogok, egyenlő jogok; kormányzat dolgában nincsenek más jogok mint különlegesek, határoltak, egyenlőtlenek. (Tetszés.)

Mint az egyenlőséggel ellenkezőt tehát az örökletességet visszautasítani nem lehet; mert e tekintetben az örökletesség megfelel, de tökéletesen megfelel a politikai jogok természetének és azon módnak, mely szerint a legszabadabb országokban, a leghaladottabb művelődés közepette, ki vannak osztva.

De nem ellenkezik-e a politikai jogok örökölhető egyenlőtlensége, a születés egyszerű ténye által átszármazó hatalom, az elvekkel; nem rejlik-e ebben valóságos képtelenség?

Engedjék meg, uraim, hogy két tényre utaljak, melyek e vita folyamában már jeleztettek, és melyeket, habár nem fejtegetem őket bővebben, folyton szem előtt tartani szükségesnek vélek.

Az örökösség útján fentartott egyenlőtlenség, a születés egyszerű ténye következtében átszármazó jogok, képezik a polgári társadalom alapját; a vagyon átszármazása sem mondható másnak. Jól tudom, hogy ezt az egyenlőtlenséget, ezt a születési jog révén való átszármazást is megtámadják. És meg is vallom, hogy eme támadástól nem nagyon félek. Azt hiszem, hogy a tulajdon elég erős arra, hogy magát megvédelmezze és hogy léteznek oly érdekek, melyeknek mit sem kell tartaniuk a logika legszigorúbb következtetéseitől sem.

Csupán utalni kívánok a tényre, hogy a politikai rendben e peczben az örökölhető egyenlőtlenség oly elvét, a születés pusztá ténye folytán történő oly átszármazást támadnak meg, mely teljes érvényben van a polgárjogi rendben; megtámadják pedig az elvet és az átszármazást úgy, mintha a velük elmentéses elv vallás volna. (Nevetés.)

Ismétlem, hogy nem szándékozom e tényből levonni mindazon következtetéseket, melyeket belőle levonhatnák; nem szándékom a politikai társadalmat egészen hasonlónak

állítani a polgári társadalomhoz; csak azt jegyzem meg, hogy azon elv, melyet képtelennek állítanak, a polgári társadalomnak nem csupán szükséges, de törvényes, erkölcsi és egyetlen lehetséges alapját képezi.

És most a politikai rendet veszem szemügyre. Mivel találkozom a politikai rend főpontján? A legnagyobb egyenlőtlenséggel, az örökletességgel, a legnagyobb politikai jognak a születés pusztja tényénél fogva történő átszármasztásával: a királysággal.

Nem óhajtom a királyságot a pairsággal összehasonlítani; sem nem kívánok az egyikről a másikra következtetni; csak azt állítom, hogy e téren is, a politikai rendben is, meg van az egyenlőtlenség elve, a jogoknak a születés pusztja tényénél fogva történő átszállása; és, ha csak képtelennek nem akarják nyilvánítani egész kormányzatukat, nincs joguk azt mondani, hogy ez elv képtelenség. Ismételve mondom, hogy nem szándékom latba vetni a következtetéseket, melyeket e tényből levonhatnék: amit az örökletesség elleneitől kívánok, csupán az, hogy ne hivatkozzanak föltétlen elvre, és hogy ne utasítsanak vissza az ezen elv ellenére történő minden kísérletet, mint az észszerűséggel ellenkezőt.

Ezennel pedig áttérek magára a kérdésre, elválasztván tőle minden előzetes részletet.

Kimondom, hogy az örökölhetési jogokat illetőleg, léteznek — függetlenül minden irott alkotmánytól és emberi kéz által alkotott politikai szervezetektől, — oly természeti törvények, melyek e világ ügyeit szabályozzák; léteznek ősi és egyetemleges elvek, melyek a társadalmakon uralkodnak. Van az olaszoknak egy közmondásuk, mely azt állítja, hogy „a világ magától folyik“; és e részben a világ jól jár, mert ha haladása ama törvényektől függne, melyeket az emberek vélnek szabni számára, sokkal gyakrabban megromlanék gépezete, mint így történik, és némelykor még egészen is megállna. A világ magától folyik; a világ folyásán bizonyos természetes törvények, bizonyos ősi és egyetemleges elvek uralkodnak; és hála

Istennek, nincs az emberek hatalmában a világ folyását megállítani.

És ez elvek között van kettő, melyek különösen feltűnnek nekem, mint a leghatalmasabbak, mint legyőzhetetlenek; és ezek: az öröklés és az egyéni tevékenység, vagyis a személyiség. Az öröklés által minden egyénre, minden nemzedékre elődeiről átszáll bizonyos kész helyzet, bizonyos meghatározott létel; az egyén, a nemzedék ezt elfogadja természetesen, szükségképpen, a születés pusztá tényének következtében. Ez az erkölesi rendben épp úgy igaz, mint anyagi téren. Az eszmék, az érzelmek, a szokások átszarmaznak mint a javak, mint a természeti képességek; és senkinek közülünk nincs hatalmában, magát az átszarmazási törvénytől kivonni.

E kész helyzetet elődeitől ilymód átvévén, minden ember, minden nemzedék értelmének és szabadságának megfelelőleg saját erejénél fogva módosítja, megváltoztatja e helyzetet, e lételt; vagyis újra megalkotja emmagát, miután elődei által létesítettett. Úgy, hogy mindnyájan, — az egyének is, a nemzedékek is, — két elemnek eredménye vagyunk: először a hagyomány-elemé, mely a bennünket megelőzőtt idők és személyek műve; aztán pedig az alkotási elemé, mely saját művünk. (Mozgás.)

E két elvnek, e két elemnek egyesülése képezi az emberi nem felsőbbségét és dicsőségét. A hagyomány, az örökösödés folytán állnak fön a családok, a népek és a történet; hagyomány és örökösödés nélkül mindez nem léteznék. És a családok, a népek, az egyének saját tevékenysége által változtatnak meg az örökösödés körülményei: a személyes tevékenység egyértelmű az emberi nem tökéletesbedési képességével. Ez különbözteti meg az embert, a földet borító többi teremtményektől; szüntessék meg e két elem egyikét, és az ember alábukik az állatok színvonálára. (Mozgás.)

És e két elemnek helyes arányban való és találó összeegyeztetéséből ered a társadalomnak jó szervezete. Ha egyedül az örökösödés elve van túlsúlyban, ha kizárólagosan ez uralkodik, eredménye a mozdulatlanság: ez a kaszt-rendszer. Ha

az egyéniség az, mi majdnem egyedül mérvadó, az elszigeteltség lesz az eredmény; ez esetben nem létezik semmi kötelék a multtal; nincs jövő; a létezés egyéni és elszigetelt: ez azon barbár és kóbor népek rendszere, melyek régóta Amerika földjén honolnak.

Ismétlem tehát: az örökösödés és a személyiség két elve természetes, szükséges és jogos; combinatiójuk végzetlenül változatos lehet, aminthogy igen sokféle okoktól függ. Így például a keletkező és fölötte egyszerű társadalomban az örökösödés elve csak igen csekély teret foglal el; a személyes tevékenység elve az, mi benne túlsúlyllyal bír. Régi és szövényesebb társadalomban azonban az örökösödés elve szűkésképpen sokkal nagyobb jelentőségű; sokkal nagyobb a hagyományok száma, és ennél fogva az egyéni tevékenység számára megmaradt tér sokkal kevésbé szabad.

E combinatiók ismétlem vég nélkül változhatnak; de a két elv egyaránt jogos és természetes; sem az egyiket sem a másikat nem szabad megvonni az emberi nemtől; és midőn e két elv helytelen mértékben alkalmaztatik, nagy rendetlenségek következnek el a társadalomban.

Mit ajánlanak ma nekünk? Ajánlják, hogy mondjuk ki, hogy nem létezik más törvényes hatalom mint a választó hatalom, vagyis azon hatalom, mely az emberi akaratától függ, mely az emberi akarat által teremtetett.

Ezt a tant vallják előttünk; különösen eme tan nevében szüntetik meg a pairi méltóság örökölhetőségét.

Én tehát teljességben visszautasítom e tant; visszautasítom mint olyat, mely ellenkezik az általános tényekkel, melyeket önök előtt az imént felsoroltam, és melyek azonosak az emberiség történetével; visszautasítom mint olyat, mely ellenkezik a körünkben, családjainkban történő legegyszerűbb tényekkel. Vagy mind a hatalmak választáson alapulnak-e? Az atyai hatalom választáson alapszik-e? Nincsenek-e szemeink előtt oly törvényes hatalmak, melyek semmiben sem alapulnak választáson? (Mozgás több helyen.) E pontra súlyt fektetek: és ama tan ellen, melynek értelme szerint nem léteznék más jogos hatalom mint a

választáson alapuló, annál több joggal kelek ki, hogy kormányzatunk a monarchia elvén, vagyis a társadalmi szükségnek és az örökösödés elvének a közészszerűség nevében tett engedményen alapszik.

Ez engedmény elégséges-e? Nincs-e szükségünk az örökölhetőségre másutt, mint a trónon? Ebben rejlik az egész kérdés.

E kérdésben semmiféle elv sincs ellenünk; senkinek sincs joga hivatkozni az örökösödés nem tudom miféle általános igazolhatlanságára avégből, hogy bennünket megezáfoljon és hogy a szóban forgó kérdésben törvényt szabjon. Az örökösödés egyike azon elveknek, melyek a világ chartájában foglalvák, és mindazon elméletek, melyek határozottan elvetik, tudatlanok, barbárok és hamisak. (Mozgás több helyt.)

Nos, uraim, a kérdés, ekként kibontva mindazon bonyodalmakból, melyek azt ugyszólva elnyomni igyekeztek, a kérdés önmagában a következő: Szükséges-e, hogy a pairség örökletes legyen, arra nézve, hogy betöltse hivatását, s hogy kormányzatunkban azon szerepet vigye, melyet vinni hivatva van?

Ismétlem, feljes szabadságunkban áll ezen kérdést a társadalmi hasznosság szempontjából tárgyalni és megoldani; ugy hiszem, nem léteznek elvek, melyek által magunkat csak legkevésebbé is zavartatni kellene engednünk.

A kérdést így állítván fel, utalunk egy tényre, mely ki nem kerülheti figyelmünket, s ez azon harc, mely az egész társadalomban két különböző érdek közt foly; e kettő egyike a birtoknak, a megőrzésnek, a létező fentartásának érdeke; másika pedig, a hódítás érdeke, vagy az ujtás vágya. E harc minden társadalomnak általános és állandó ténye; sőt maga ez a tény az, a mi társadalmi életet, a művelődés haladását létesíti.

E küzdelem közönségesen akként nyilik meg, hogy benne a megőrzés érdekének képviselője és bajnoka gyanánt a szorosabb értelemben vett kormány, vagyis a végrehajtó hatalom áll a demokratikus elemmel mint a hódítás és ujtás ér-

dekének képviselőjével szemben. Nem mondom, hogy mindig így áll a dolog; a történet talán egyéb változatokat is tüntet fel; de közönségesen ily alakot ölt végre is a kérdés.

Aztán eme közérdekekhez, melyeknek képviselőit az imént jelöltem meg, személyes érdekek is csatlakoznak. A kormányt személyek képviselik; a demokratikus elem szintén személyek által van képviselve és könnyen belátható, hogy a személyes szenvedélyek csakhamar összefüződnek a közérdekekkel. És mennél több a szabadság valamely országban, mennél inkább kifejti a demokratikus elem az újítás s a hódítás szellemét, annál inkább ösztönözve van a kormány arra, hogy a megőrzés érdekének védője gyanánt lépjen fel.

E tény, uraim, nem új; elismertetett e szószerken is; az emberek megfigyelték a mióta csak társadalomban élnek, és kerestek is eszközt annak megakadályozására, hogy a két érdek képviselői ne kössenek mindig egymásba; vagy mint tegnap tisztelt barátom, Royer-Collard ur mondá, annak megakadályozására, hogy a demokratikus hullámok ne csapkodják folytonosan a királyságot.

Sem a középkorban, sem a régibb időkben nem létezett alkotmány melyben ez az elem — jól vagy rosszul szervezve, ne létezett volna; mindenütt igyekeztek egy ily természetű hatalmat alkotni, azon célból, hogy erősítse a kormányt, s hogy megvédje a demokratikus elem rohamai ellen.

Mi szükséges e cél elérésére? Szükséges, hogy e hatalmat a kormány szelleme lelkesítse, hogy e hatalom a kormány feltételeit s szükségleteit felfogja, annak légkörében éljen, annak színvonalán álljon, és még se legyen maga a kormány; szükséges, hogy e hatalmat azon általános érdekek lelkesítsék, melyeket a kormány képvisel, és hogy ment legyen azon személyes szenvedélyektől, melyek a kormány keblében élnek. Szóval, szükséges, hogy ez egyik kormányhatalom legyen, de korántsem legyen maga a kormány.

Nos, én azt állítom, hogy a második kamarát, vagyis a pairséget, csakis az örökletesség képesíti e cél elérésére. Állí-

tom, hogy csakis az örökletesség képes — a kormány oldala mellett — egy bizonyos számú oly nemű állást teremteni, melyek állandók, változhatlanok, a kormány színvonalán állnak, közönségesen annak légkörében élnek, annak szükségleteit ismerik, szellemétől áthatvák, melyek végre ugyanazon általános érdekekkel bírnak, mint a kormány, anélkül, hogy azon személyes érdekeket és személyes szenvedélyeket is bírnák, melyek a kormányt a demokratikus elem elleni küzdelmében lelkesítik.

Állítom, hogy csakis az örökletesség adhatja meg a pairségnek e jelleget, s hogy ennek következtében csakis az örökletesség eszközölheti azt, hogy a pairség fentartsa a hatalmat a nélkül, hogy különösen ezt vagy azt a ministeriumot támogatóná és a nélkül, hogy eme szenvedélyek vagy ama szenvedélyes érdekek magánügyét felkarolná.

Ismétlem, az örökletesség a pairséget a kormány oldala mellé, a kormány színvonalára helyezi, és mégis megőrzi attól való idegenségében, attól való függetlenségében. E szempontból egyedül csak az örökletesség adhatja meg valóban a pairségnek azon jelleget, melyre ennek hivatása betöltésére szüksége van.

Azt mondják: „Az, a mit önök ilymód alkotnak, nem más mint aristocratia; már pedig aristocratia többé nincs s nem is lehet többé.”

Nem fogom ismételni a kamara előtt a mit már az előző ülésekben hallott; egyebek közt azt sem fogom ujlag előadni, a mit Thiers ur a kamarának mondott, hogy t. i. a dolgok nem oly ujak, mint azt közönségesen vélik. A francia forradalom igen nagy dolgokat mivelt, megváltoztatta a társadalmi állapotot. Azonban mégsem kell azt oly nagynak vélni, mint a milyennek képzelhetik; a forradalom sem az emberek természetét, sem a társadalom lényeges feltételeit nem változtatta meg. Nem igaz, hogy a forradalom elnyomta a társadalomban mind az aristokratikus elemeket. A társadalmi rangfokozat most kétség kívül kevésbé terjedelmes, a társadalom felsőbb és alsóbb fokai között kevesebb a távolság; de e távolság még

mindig elég nagy arra, hogy az aristocratia kiválják; és ki is fog válni. Az aristocratiaát nem kell megteremteni; szemünk előtt létezik a társadalom minden körülményeiben; a forradalom nem semmisítette meg.

De még tovább is megyek; midőn mi ma az aristocratiaáról beszélünk, félek, hogy nagy tévedésbe esünk; úgy látszik, mintha azon küzdelmekről beszélnénk, melyek a democratia és az aristocratia közt az ókori köztársaságokban folytak le; úgy látszik, mintha azon tétlen democratiaáról beszélnénk, mely, valamint az aristocratia közügyekkel foglalkozott, a kormányzat felett vitatkozott, s a kormányhatalomban akart részesülni. Ez történt Athénben, Rómában, a régi köztársaságokban, a rabszolgaság és a kormányzatok akkori alkata folytán.

A jelen democratia semmiben sem hasonlít ehhez. Jelenleg a democratia szorgalmas, munkás s főleg házi érdekeinek és magán élete szükségleteinek szenteli magát. A mostani democratia nem folytat küzdelmet az aristocratia ellen, mint a hogy állítják; nem vágyódik hatalomra, nem kíván önmaga kormányozni; csak annyiban akar a kormányzásba avatkozni, a mennyiben arra nézve szükséges, hogy jól legyen kormányozva, s hogy egész biztonságban foglalkoztassék házi életével és magán ügyeivel. (Helyes, helyes!)

Ez mind a rabszolgaság eltörlésének, mind az ujkori államok nagyságának, mind pedig jelen művelődésünk sokoldalúságának eredménye.

A jelenlegi democratia, ismétlem, nem szenteli magát kiválóan a politikai életnek, nincs különösen eltele politikai szenvedélyekkel; meg vannak saját érdekei és magánügyei, s azt kívánja, hogy ezekkel szabadon és biztonságban foglalkozhassék; a kormányban ezen szabadságnak és ezen biztonságnak összes biztosítékait keresi. Nem kevesebbet, de nem is többet.

Nos hát, uraim, ha hazánkban ilyen a dolgok állása, az, a mire szükségünk van — és nagyobb szükségünk mint valaha nem egyéb, mint találni a társadalomban oly embereket, a kik helyzetüknél, s — ha akarják — magas születésük tényénél

fogva a közügyeknek, a politikai életnek szenteljék magukat; oly embereket, kik a politikai életet szokás szerint s természet-szerűleg tanulmányukká teyék, állásukká, foglalkozásukká fogadják, épen úgy mint mások, kik a democratiához tartoznak, foglalkozásukká teszik a jogtudományt, a kereskedést, a földművelést s a társadalmi élet minden egyéb mesterségét.

Én azt állítom, hogy ezen aristocratia feltétele a modern társadalmaknak, szükségszerű következménye a jelen democatia természetének.

Ezen aristocratia két feltételhez van kötve: az egyik az, hogy folytonosan alá legyen vetve a democatia ellenőrzésének, felülvizsgálatának és behatásának; a másik az, hogy folytonosan a democratiából egészítse ki magát, hogy nyissa meg a democatia számára sorait, s hogy fogadjon be onnan minden tehetséges embert, a ki csak magán érdekeinek ápolását a célból akarja abba hagyni, hogy magát hazája ügyeinek szentelje. Mondom, ezen két feltétel lényeges, szükséges azon alkotmányos aristokratiához, a melyre szükségünk van. Már pedig az örökletesség az egyedüli eszköz, melylyel e két feltételnek eleget lehet tenni.

Az örökletesség által önök elérik azon célt, a melyről beszéltem; általa bizonyos számú kész állásokat, és családot nyernek, melyeknek a nyilvános élet s a közügyek képezendik — hogy úgy mondjam — elemöket, melyek legfelül fognak ugyan helyet foglalni, de mindazáltal folytonosan ki lesznek téve a democatia behatásának; mert — és ebben semmi kétség sincs — a képviselők kamarája, a democratikus kamara lesz az, mely határozni fog a kormányzat iránya fölött; ez fogja megadni az impulsust, ez lesz a túlsúlyban.

Azt is állítom, hogy az önök pári kamarája — ha így szervezik, — szükségképen a democatia kebeléből fogja magát kiegészíteni, és erre nézve létezik egy tény, melyből sókkal határozottabb következtetések vonhatók le, mint minden eszközölhető megfigyelésből.

Az angol pári kamara bizonyára a legaristokratikusabb, és az, mely a tartósság és állandóság lehetőleg legtöbb felté-

teleit egyesíti. Akarják önök az angol páiri kamara mostani állapotát ismerni?

Tisztelt társaink egyike, Bertrand tábornok úr, ezeket mondá egyik véleményes jelentésében, mely közöttünk szétosztatott: „Tekintsék át a bárom királyság lordjainak genealogiáját, és azt fogják látni, hogy majdnem minden nemzetség visszavezethető XI. századbeli normanjainknak hódításaig.“ Ezek után nem látszanék-e, hogy Anglia páiri kamarájának családjai a XI. század óta ugyanazok maradtak? Bizonyára, az örökletesség elvének itt nagy hatást kellett gyakorolnia.

Nos hát, uraim, ime az angol páirek házának valóságos állapota. Nem véve tekintetbe az egyházi páireket, kikre nézve nem létezik örökletesség, 1829-ben a páiri kamarának 375 világi tagja volt. Ezen 375 tag közül csak 48-nak eredete vezethető vissza a XVII. századon túl, 124-é a XVIII. századon túl, a többi 261 közül — kik egyikének neve sem vezet beljebb a XVIII. századnál — 170-nek családja nyolczvan év óta sem létezik, 104-é pedig csak e század óta számittatik.

Ime, hogyan egészült ki az angol kamara; ime, milyen volt emez annyira aristocratikusan szervezett társaságban az örökletesség elvének ereje. A középosztály az, mely a páiri kamarát csakhamar megtölti; ez képezi azon valódi tartalékot, melyből az aristocratia szüntelenül megújul, megifjul.

Mennyivel inkább történnék ugyanez nálunk. A mi társadalmunkban, a hol az örökletesség nem birna egyikével sem azon polgári biztosítékoknak, melyekkel Angliában rendelkezik, a democratia lenne azon elem, a melyből a páiri kamara szüntelenül új életerőt nyerne. A mi alkotmányos aristocratiank, a demokratikus elem tulnyomó befolyásának alávetve, naponta innen egészítené ki magát.

Ez az, a mire szükségünk van. Szükségünk van — engedjék e szót használnom, noha nem fejezi ki tökéletesen eszmémet — szükségünk van egy lényegesen politikai osztályra, bizonyos számú emberre, kik kiválóan politikusok. Szükséges, hogy ezek ne rendelkezhessenek felettünk tetszésük

szerint, s hogy az ország minden tehetséges embere, a ki csak a politikai pályára akar lépni, birjon kilátással egy határozott s független politikai állásra.

Létezik, uraim, egy végső argumentum, melyről szintén meg kell emlékezmem néhány szóban. Azt mondják : az önök intézménye nem kell ; lehet, hogy igen jó ; de a nemzet akarata visszautasítja. Uraim, senki sem viseltetik nagyobb tisztelettel a nép akarata és szózata iránt mint én ; kétségtelenül joga a szabad népeknek az, hogy csupán oly intézményeket fogadjon el, melyekben bízik. Azonban, uraim, a szabad népek tévednek ép úgy mint a nemszabadok ; habár igaz az is, hogy a szabadság tényének következtében könnyebben kibontakoznak a tévedésből mint ezek. Én bízom nemzetemben az iránt, hogy képes lesz tévedését megismerni, ha tévedt. Merem állítani, hogy sokkal nagyobb tisztelettel viseltetem a nép iránt mint azok, kik megakarják ragadni e perczen nyilatkozó akarata és hitét, mint valamely örök és rendíthetetlen akaratot és változhatatlan hitet ; sokkal jobban becsülöm a népet mint azok, kit ez okot mint valamely véglegesen döntöt állítják föl, mely előtt eszünknek meg kell állni és meg kell hódolni. Nem úgy van : a józan ész a nép meggyőződésével szemben is szabad és független ; meg van az előnyünk lehetni, hogy a nép is tévedhet ; és e tekintetben van előttünk elég nagy példa arra, hogy véleményünk ne lássék indokolatlannak.

Emlékezzenek rá, mily erős volt az általános meggyőződés, mily erős volt az, mit a nép elfogultságának, eldöntetlenségének kivánnék nevezni, X. Károly minisztereinek pörében. Az általános balvélemény, a közmeggyőződés az volt, hogy okvetlen szükséges ama minisztereket halálra ítélni. Nos hát, állítom, hogy a nép abban tévedt, és hogy ma örül, hogy amaz ítélet nem jött létre ; állítom, hogy a nép halát mond a pairek kamarájának, hozott ítéleteért. (Helyeslés.) A nép véleménye e tárgyban egyszerűen megváltozott ; ez nagy és rémitő példája a köztévedéseknek és őrvjögéseknek, melyekből a szabad népek ki szoktak gyógyulni. (Helyeslés.)

Van erre újabb példánk is. Néhány nap előtt a kül-

ügyekről folyt tárgyalásunkat értem. Kétséget nem szenved, hogy akkor a nép rokonszenve Lengyelország iránt mély és általános volt; még most is az. A nép azt látszott hinni — azért mondom hogy látszott, mert nem állithatom bizonyosan, hogy valósággal hitte, — a nép, ismétlem, azt látszott hinni, hogy háborút kell inditanunk Oroszország ellen Lengyelország érdekében. Merem mondani, hogy e tekintetben kijózanodott, és hogy ezt többé nem hiszi hasznos politikának Lengyelországra nézve, habár még most is épp úgy érdeklődik és épp oly rokonszenvvel viseltetik Lengyelország iránt, mint azelőtt. De e perczben a nép azt hiszi, hogy ez a háború ellenkezett volna Lengyelország érdekeivel és Európa igazságával. (Mozgás több helytt.)

Meggyőződésemet fejezem ki e helyen; és föntartom, hogy ez volt meggyőződésem. (Kialtások balfelől: Igy igen; csupán maga nevében beszéljen.) Ez magában érthető; és nem szükséges, hogy külön kijelentsük: világos, hogy itt minden ember saját meggyőződését nyilvánítja; és hogy azt nem akarja másokra rá erőszakolni.

Föntartom, hogy a nép e tekintetben kiigazodott tévedéséből, és ma már nem hiszi, hogy a háború jó lett volna; ellenkezőleg azt hiszi, hogy nem lett volna észszerű; amit pedig most két hete nem hitt oly erősen.

Ismétlem tehát, hogy a közel múltban két nagy példát birunk arra nézve, hogy a szabad nép mikép szabadul meg tévedésétől, melybe egyizben beleesett. Bízom tehát a népben az iránt, hogy azon tévedésből is kitalálna, hogy a pairi méltóság örökletes volta hasznos és szükséges intézmény, mint én állítom. (Felkiáltások balról: nem, nem, soha! . . . Közepén: De igen, igen!); ha ugyanis igaz volna, mit én nem hiszek, hogy a nép e tekintetben oly nagyot tévedne, mint némelyek állítják.

Nem ok nélkül bízom e tekintetben. Kérem, kegyeskedjenek megfigyelni, hogy mely eszmék nevében küzdenek ma a pairség örökletes volta ellen. Anélkül, hogy ellenmondástól

kellene tartanom, állítom, hogy ez az 1791-iki eszmék és elméletek nevében történik.

Igaz, hogy az 1791-iki eszmékre sokan még élénken emlékeznek, és hogy ezen eszmék még mindig igen hatalmasak Franciaországban. Igaz azonban egyszersmind az is, hogy valahányszor ez eszméket közeledni látjuk a megvalósítás próbájához; valahányszor azon a ponton látjuk őket, hogy a gyakorlatba átvitessenek: a nép visszatántorul, mert tapasztalata figyelmezteti ez eszmék hamis voltára, mert tapasztalati ösztöne megsúgja, hogy ez eszméknek semmi értékük sincs a kormányzat megalapítására nézve. Azt mondom, hogy a kormányzat megalapítására nézve; és ezt szándékkal mondom.

Ez eszmék kitűnőek voltak arra nézve, hogy velük a régi kormányrendszert megbuktassák; arra, hogy velük lerontsanak. Nem teszek szemrehányást e rombolásért; épp ellenkezőleg helyeslem azt; de azt mondom, hogy amaz eszméknek csakis a lerombolás volt hivatásuk; ezt betöltötték; és most el vannak kopva; és korántsem alkalmasok annak megteremtésére, mire nekünk szükségünk van. Mire van szükségünk ma? Arra, hogy kormányzatot alapítsunk és hogy megszilárdítsuk alkotmányos monarchiánkat. Világos, hogy nem építhetni ugyanazon eszmékkel, ugyanazon eljárással, melyekkel rombolnak. Ez az észszerűség szava, és nem szorúl bizonyításra.

Kormányzatot alapítani nem lehet egy nap alatt, egy csapásra, azzal a bűvös pálczával, melyet alkotmányozó hatalomnak neveznek; a kormányzatot csak ugyan-e kormányzatnak magának helyes viselkedése, a tartalmát tevő összes szokásos és állandó hatalmak jól rendezett öszműködése és összhangja által lehet megalapítani. Mondhatnók, hogy mindennap alapítanak belőle egy részt, és másnap még nagyobb részt; alapítják húsz év alatt, ötven év alatt, egy század alatt; ez alapítás oly mű, melyet nem vihet végbe sem alkotmányozó hatalom, sem congressus, sem a közfensőbbség rendkívüli gyakorlata, hanem csak a törvényes, szokásos, állandó hatalmak nyugodt és rendez közreműködése. Így, és csakis így alapíthatók

a kormányzatok; nincs más mód arra, hogy erőt és tartamot biztosítsunk számukra. (Mozgás.)

És midőn ezt a feladatot kell teljesítenünk; midőn érdekünk, szükségünk, kötelességünk megalapítani a képviselői kormányzatot Franciaországban: épp akkor kezdenők azzal, hogy e kormányzat egyik lényeges, egyik legsajátabb hatalmát leromboljuk? Hogyan! Feladatunk az, hogy alapítsunk; ez szükségünk, erre törekedünk mindnyájan: és mégis újra kezdenők a rombolás munkáját ugyanazon eszmék és elméletek nevében, melyek 1791-ben másra nem szolgáltak mint a lerontásra!

Nem, uraim, ez ellenkezik a józan észszel, ellenkezik a nép szükségeivel, és minden független és felvilágosodott ember jól felfogott kívánalmaival.

Önök alkotmányos monarchiát akarnak alapítani: kezdjék tehát azzal, hogy megbecsülik a hatalmakat, melyekből az áll, hogy tiszteletben tartják azon hatalmak függetlenségét, hogy biztosítják nekik szabad gyakoroltatásukat; és ne térjenek mindig újra vissza oly kísérletekre és elméletekre, melyek ismétlem, mai napság értéktelenek.

A pairség három elemből áll, három tulajdonnal bir; a királyi kinevezés révén monarchikus természetű és szilárdítja a kormányzatot; tagjainak meg nem határozott száma folytán jól összeillik az alkotmányos monarchiával és jól betölti helyét a három hatalom összeműködésében; az örökölhetőség folytán monarchikus és szabadelvű egyszersmind; a pairség politikailag helyes, mert megadja az országnak azt, mire rend és szabadság tekintetében szüksége van.

Ha önök e három elem, e három tulajdon egyikét lerombolják, megtámadják a királyságot, az alkotmányos gépezetet, ennek szabad és jól rendezett működését. Ezzel nem azt kívánom kifejezni, hogy Franciaország el van veszve, ha fön nem tartatik az örökölhetőség. (Mozgás.) Nem akarom ezt állítani, mert többet reménylek hazámtól. Kevés oly képtelenséget ismerek, melytől nem sikerülne józansága által előbb-utóbb

megszaladulnia. De szilárdan állítom, hogy, ha önök föntartják az örökölhetőséget, Franciaország meg van mentve; az anarchia, melyről panaszkodunk, véget ér; a nyugpont melyet keresünk, el lesz érve, a juliusi forradalom be lesz fejezve és meg lesz szilárdítva. Ha a pairség örökletes volta eltöröltetik, nem tudom ugyan mily viharoknak megyünk elébe, annyi azonban bizonyos, hogy horgonyaink hiányozni fognak. (Élénk helyeslés közepén . . ., hosszas mozgás.)
